ISOISÄN LUO

KUVA JA SANA

ISOISÄN LUO

ISOISÄN LUO

Kirjoittanut A. L—m

Kolmas painos

KUSTANNUS
O.Y. KUVA JA SANA
TUOTANTO

PRINTED IN SUOMI (FINLAND)
BY OY. VALO
HELSINKI
1945.

KESÄILTA LADOSSA.

ON LÄMMIN kesäilta. Pieneen talonpoikaistaloon johtavaa metsäpolkua astelee kaksi lasta, kymmenvuotias poika ja ehkä pari vuotta nuorempi tyttönen. Poika kantaa maitokannua.

He ovat kulkeneet kauan äänetі. Vihdoin tyttö keskeyttää vaitiolon:

"Erkki", lausuu hän, "milloin sinä luulet isän paranevan, niin että voimme taas jatkaa matkaamme?"

"Sitä en tiedä, Martta. Isä näyttää kuitenkin voivan tänä iltana paremmin. Mutta et saa vaivata isää tällaisilla kysymyksillä. Hän on itsekin kovin huolissaan viipymisestämme."

"Kyllä isä aivan varmasti paranee, kun tulemme isoisän luo. Luuletko, että isoisä on rikas? Hänen luonaan saamme varmasti syödä itsemme kylläisiksi joka päivä."

"Olen kuullut hyvin vähän kerrottavan isoisästä. Tiedäthän, Martta, ettei isä ole koskaan häntä nähnyt."

Lapset hiljentävät kulkuaan. He ovat saavuttaneet matkansa päämäärän — metsän laidassa olevan harmaan ladon.

Lato, johon lapset nyt tulevat, on yritetty järjestää asuinhuoneeksi. Oljille, ladon nurkkaan, on levitetty huopapeitteitä. Siellä lepää lasten isä. Tauti on lyönyt leimansa sairaan kasvoille. Tummat silmät ovat luonnottoman kirkkaat ja kuumeen puna peittää kuihtuneet posket.

"Martta, tuo nopeasti lasi! Ja nyt, isä, juohan tätä hyvää maitoa. Tämä tekee varmasti sinulle hyvää."

Taitavasti, pisaraakaan tipauttamatta poika on kaatanut maitoa lasiin, jonka hän nyt nostaa isän huulille. Isä tyhjentää sen hitaasti, yrittäen siten ilahduttaa pienokaisiaan.

"Eikö nyt tunnukin paremmalta, isä rakas?", kysyy Martta.

"Niin, tunnen itseni hiukan vahvemmaksi tänä iltana, siksi tahdonkin teille nyt puhua asiasta, joka on kauan mieltäni painanut. Istukaa tähän aivan vuoteeni ääreen, en jaksa puhua kovalla äänellä."

Lapset istuutuvat ja isä alkaa puhua hitaasti ja vaivalloisesti.

"Lapseni, en enää voi salata itseltäni enkä teiltä, että minun pian on jätettävä teidät. Minun täytyy nyt kertoa teille asioita, jotka ovat tärkeitä vastaiselle elämällenne. Voidaksenne oikein ymmärtää minua, on minun kerrottava teille hyvinkin vanhoista tapahtumista. Kuten tiedätte, oli isäni, Herman Hesse, itävaltalainen. Jo aivan nuorena hän tuli tänne Suomeen arvossa pidetyn sirkusseurueen mukana, johon hän kuului. Hän oli yleisön suuri suosikki sekä kauniin etelämaalaisen ulkomuotonsa että suuren taitavuutensa tähden. Seurueemme oli suosittu koko

maassa. Isälläni, joka oli seurueen parhaita kykyjä, oli hyvä paikka. Kun isäni sitten meni naimisiin erään sivistyneen tytön kanssa, ei tätä pidetty ollenkaan alentavana tytölle. Maria oli jo silloin orpo ja köyhä, mutta hänellä oli lämmin sydän. Hänestä tuli hyvä puoliso ja äideistä parhain.

Sain jo aikaisin oppia isäni ammatin, kun perheemme kulki sirkusseurueen mukana. Äitini taas, joka oli saanut hyvän kasvatuksen, opetti minut lukemaan ja kirjoittamaan. Laskentoakin hän minulle opetti, joten en ollut tiedoissa ikäisiäni huonompi.

Ankarana raivoava kolera vei minulta molemmat vanhemmat. Jäin aikaisin yksin maailmaan. Elatukseni saatoin kyllä ansaita, mutta sirkuselämässä piilee monia kiusauksia ja vaaroja, joihin nuorukainen helposti lankeaa. Äitini muisto ja isäni esimerkki — hän oli monessa suhteessa tovereitaan parempi — estivät minua kuitenkin täysin heittäytymästä ympärillä olevaan kurjaan elämään.

Jouduimme matkoillamme Kannakselle, jossa tapasin äitinne, Martta Salmelan. Olimme hyvin erilaisia luonteeltamme, äitinne ja minä. Minä olin perinyt isäni etelämaalaisen ulkomuodon ja hänen kiivaan luonteensa. Äitinne koko olemus huokui valoa ja lempeyttä. Kirkkaat siniset silmät ja helakka hipiä kuvastivat hänen sisäistä ihmistään. Hän oli liian hellä ja tunteellinen viettämään sellaista levotonta elämää, jota minulla oli hänelle tarjottavana. Sitä en silloin ymmärtänyt. Hän oli varakkaan ahvenanmaalaisen talonpojan tytär. Sillä kertaa hän oli vierailemassa kaukaisen sukulaisensa luona.

Varmasti juuri luonteemme ja ulkomuotomme erilaisuus liitti meitä yhteen. Muutamia kertoja tavattuamme huomasimme olevamme sydämestämme kiintyneitä toisiimme. Kirjoitimme Martan isälle ja pyysimme hänen suostumustaan kihlauksellemme. Martta oli varma, että isä antaisi suostumuksensa. Marttakin oli aikaisin menettänyt äitinsä ja oli ehkä juuri sen takia saanut aivan erikoista hellyyttä osakseen isän taholta. Isä oli kaikessa noudattanut tyttärensä toivomuksia. Mutta vastaus ei ollutkaan sellainen, millaista olimme odottaneet. Olimme suuresti hämmästyneitä. Martan isä nuhteli ankarasti tytärtään ajattelemattomasta liitostaan ja vaati häntä heti purkamaan kihlauksensa ja palaamaan kotiin.

Katkerasti itkien hän näytti minulle kirjettä. Ensimmäisenä ajatuksena hänellä oli taipua isän tahtoon. Ja siten hän olisikin säästynyt monilta vastaisilta suruilta, jotka aina seuraavat Jumalan neljännen käskyn — "kunnioita isääsi ja äitiäsi" — rikkomista. Mutta ehkä juuri hänen luonteensa hellyys aiheutti kuitenkin sen, ettei hän kyennyt pysymään siinä, minkä oli ensin katsonut velvollisuudekseen. Hän rupesi päätöksessään horjumaan ja pyysi minua neuvonantajakseen. Nuoruuteni uhmassa ja palavassa rakkaudessani en kyennyt antamaan oikeata neuvoa. Olin varma, ettemme löytäisi onneamme muussa kuin toistemme omistamisessa, eikä minusta kellään ollut oikeutta asettua meidän välillemme.

Niin sitten houkuttelin hänet — Jumala sen minulle anteeksi suokoon — kanssani Viroon, missä meidät vihittiin. Kuvittelimme helposti lepyttäväm-

me Martan isän, kun hän huomaisi, ettei hän voinut meidän liittoamme estää. Mutta siinä me erehdyimme. Kirjoitimme yhteisen kirjeen, jossa nöyrästi pyysimme hänen anteeksiantoaan ja siunaustaan. Mutta Martan isä oli taipumaton. Saimme vastaukseksi kovan ja kylmän kirjeen. Isä vakuutti, ettei hän koskaan halua nähdä eikä kuulla puhuttavankaan kelvottomasta tyttärestään ja ennusti onnettomuutta hänen tuleville päivilleen tottelemattomuutensa tähden.

Tämä kirje oli meille ankara isku, ennen kaikkea äiti-raukallenne. Hän tunsi isän kirouksen alati seuraavan askeleitaan. Ja onnettomuuksia todella alkoi kasaantua tiellemme. Vanha kunnianarvoisa sirkusjohtajamme kuoli, eivätkä hänen seuraajansa kyenneet säilyttämään seurueemme hyvää mainetta. Palkkani väheni vuosi vuodelta. Toisinaan meillä oli taloudellisesti hyvinkin vaikeata perheen yhä lisääntyessä. Äidinkin terveys alkoi murtua.

Mutta älkää, rakkaat lapseni, vain erehtykö kuvittelemaan äitinne viettäneen nämä monet vuodet alati surren ja mielipahaa kantaen. Ei, kyllä hän osasi olla iloinen. Sinä, Erkki poikani, varmasti vielä muistat, miten iloinen ja rauhallinen hän oli aivan viimeisiin aikoihin asti. Vaikka hän itse oli hyvinkin heikko, oli hän aina valmis meitä muita lohduttamaan.

Vasta äitinne viimeisinä hetkinä minulle selvisi tämän hänen suuren mielenlujuutensa salaisuus. Katsokaa, lapset — ja isä otti esille vieressään olevan kuluneen Raamatun — tämä kirja oli vastoinkäymisten päivinä tullut hänelle iloksi ja lohdutukseksi. Tästä kirjasta hän oli saanut varmuuden, että Ju-

mala oli antanut anteeksi hänen elämänsä suuren harha-askeleen. Äitinne poislähtö oli kaunis. Sinä Erkki, sen varmasti muistat. Hymy huulilla hän meille hiljaa kuiskasi: "Hyvästi, rakkaani, nyt menen kotiin." Miten minua onkaan lohduttanut tietoisuus, että hän vihdoin löysi hyvän ja rauhaisan kodin. Sen minä täällä alhaalla olisin halunnut hänelle hankkia, mutta en kyennyt.

Äitinne mieltä suretti eniten teidän tulevaisuutenne. Olimme päättäneet, ettette koskaan saisi esiintyä sirkuksessa, mutta kun aina jouduimme kulkemaan paikasta toiseen, emme myöskään olleet kyenneet hankkimaan teille minkäänlaista muuta oppia tulevia päiviänne varten. Kun olitte pieniä, riitti teille se opetus, minkä äiti ja minä teille kykenimme antamaan. Kodin miltei ainoa kirja, Raamattu, oli silloin Erkki-poikani oppikirjana. Siten tämä kirja on tullut minullekin rakkaaksi. Tulevaisuutenne näytti hyvin synkältä. Äitinne viimeinen toivomus oli, että pääsisitte isoisänne luo, jos hän vielä eläisi.

Ylpeälle luonteelleni oli kuitenkin hyvin vaikeata vielä kerran nöyrtyä appeni edessä ja pyytää häneltä apua lapsilleni. Vasta viime keväänä, kun tunsin, että voimani alkoivat heikentyä, ja aavistin, ettei minulla kenties olisi enää pitkälti matkaa edessäni, päätin jättää paikkani, myydä vähäiset talouskalumme ja niistä saaduilla rahoilla pyrkiä kanssanne Ahvenanmaalle. Toivoin, että olisin saanut elää niin kauan, että olisimme päässeet sinne. Siellä olisitte sitten omin päin voineet etsiä isoisäänne. Eikä hän varmastikaan olisi voinut kieltää teiltä apuaan. Mutta

Jumala on toisin päättänyt, enkä nyt voi muuta kuin luottaa kaikessa Jumalan johdatukseen.”

Sairas makasi hetken ääneti, mutta näytti levottomalta.

”Erkkini”, kuiskasi hän, ”luepa Raamatusta se kohta, jossa puhutaan siitä, miten Jumala ruokkii taivaan linnut.”

”Juuri sen kohdan luin usein äidillekin”, ja Erkki luki Raamatusta nuo ihanat ja lohdulliset sanat Matt. 6: 25—35. Rauhallinen ilme levisi sairaan kasvoille Erkin lukiessa Raamattua ja hetken päästä huomasivat lapset isän nukahtaneen syvään uneen.

Sisarukset vetäytyivät hiljaisina etäiseen ladon nurkkaan. Martta oli kauan taistellut itkuaan vastaan. Hän ei enää jaksanut pidättää, vaan painoi päänsä veljensä rintaa vasten ja itki hillittömästi. Erkki kietoi kätensä Martan ympärille. Hän tunsi, että hänen oli nyt oltava siskonsa tukena ja turvana. Ja tämä tunne terästi hänen tahtoaan ja antoi hänelle voimaa unohtaa itsensä ja oma surunsa. Pian hän keksi keinon, jolla saattoi johtaa Martan ajatukset muualle.

”Onko sinun nälkä, Martta?”

”On toki ja kauhean kova janokin minulla on. Olisikohan meidän ruokasäiliössämme mitään?”

Ruokasäiliöksi lapset kutsuivat erästä ladon nurkkaa, missä he säilyttivät ruokavarojaan, milloin niitä sattui olemaan.

”On meillä. Isä antoi minulle vähän rahaa leivän ostoa varten. Kiltti täti siellä liikkeessä antoi minulle

vielä vehnäpullankin kaupanpäällisiksi. Maitoa meillä myös vielä on."

Erkki hiipi hiljaa ruokasäiliölle ja palasi hetken kuluttua molemmissa käsissä maitotuoppi. Toisen tuopin päällä oli vehnäleipäviipale ja sen alla kova leipäpala. Ne hän antoi Martalle. Itse hän söi vain kovaa leipää ja maitoa. Martta ei sitä huomannut, ennenkuin oli syönyt melkein koko annoksensa.

"Miksi sinä, Erkki, et syö vehnäleipää. Tämä on kovin hyvää."

Erkki vilkaisi salaa herkkupalaan. Vaadittiin todella ponnistusta, jotta ääni kuulostaisi aivan välinpitämättömältä hänen vastatessaan:

"Minulla ei ole oikein nälkä tänään."

Aterian jälkeen pienokaiset pian vaipuivat sikeään uneen. Päivän surut unohtuivat. Jumalan isän-silmä vartioi heitä. Olivathan he iltarukouksessaan jättäneet itsensä Hänen huomaansa.

ISÄN SIUNAUS.

SAIRAS kävi päivä päivältä yhä huonommaksi. Eräänä päivänä hän lähetti lapset pyytämään luokseen Juho Eskolaa, nuorta isäntää, jonka ladossa he majailivat.

Erkki ja Martta lähtivät käsi kädessä matkaan. Ujoina he tulivat talon tupaan ja esittivät asiansa. Isäntä oli parhaillaan päivällistä lopettelemassa. Kuultuaan heidän asiansa hän hetken tuumaili ja siveli leukaansa. Nähtävästi hän mielessään mietti makeita päivällisunia, joista hänen piti luopua, jos noudattaisi kutsua. Hän nousi verkalleen pöydän takaa.

”Vai niin”, lausui hän Erkille, ”sanot isäsi olevan heikkona sairaana. Sitten tässä ei taida olla muuta neuvona kuin lähteä matkaan.”

Juho Eskola oli oikeastaan luonteeltaan hyvä mies, mutta hän oli vain niin tottunut aina ajattelemaan omaa etuaan, että harvoin hän tuli muita auttaneeksi. ”Kukin raatakoon puolestaan” oli hänen sananpartensa.

Ohi mennessään hän tuli vilkaisseeksi lapsiin. Erkki siinä seisoi lakkiaan hypistellen, ujona kuten

aina vieraitten parissa. Mutta Martan koko huomio oli kiintynyt pöydällä oleviin ruoan tähteisiin. Nähtyään tytön halukkaat silmäykset hän virkahti vaimolleen tuvasta poistuessaan:

"Äiti, etkö voisi antaa vähän ruokaa noille nälkiintyneille raukoille."

Erkki karahti tulipunaiseksi. Miten häneen koskikaan, kun heitä kutsuttiin "nälkiintyneiksi raukoiksi". Oli kyllä totta, että hän usein oli ollut päiväkausiakin nälissään, mutta heidän ei kuitenkaan vielä koskaan ollut tarvinnut kerjätä eikä ottaa vastaan almuja vierailta.

Talonemäntä asetti pöydälle kaksi lautasta ja pyysi lapsia käymään pöydän ääreen. Erkki ja Martta kiittivät, istuutuivat rahille, ristivät kätensä ja lukivat puoliääneen ruokarukouksensa. Emäntä ja palvelijatar katselivat ihmetellen heitä. "Kummallisia tapoja tuollaisilla maalaisnulikoilla", kuiskasi palvelijatar puoliääneen emännälleen.

Lastenkin korviin nämä sanat kantautuivat. Martta laski lusikkansa syrjään ja huudahti puoliksi itkien:

"Emme me ole maalaisnulikoita."

"Ohhoh, vai sellaista herrasväkeä. Täytynee kai puhutella teitä ihan neideiksi", tokaisi palvelustyttö pisteliäästi.

"Älä ärsytä lasta", keskeytti emäntä. Marttakin pian rauhoittui nähdessään pöydällä olevat herkut.

Erkistä ja Martasta tämä oli suorastaan juhla-ateria. Emäntä oli tuonut pöydälle perunoita ja sianlihakastiketta, tuoretta leipää ja piimää. Ihan kilpaa he

söivät. Erkkikin, jonka ei tarvinnut säästää Martalle, piti puoliaan kuin mies.

Lapset kiittivät hyvästä ruoasta ja lähtivät. Isä oli kieltänyt heitä tulemasta sisälle isännän siellä ollessa. He jäivät odottelemaan ladon lähettyvillä olevaan koivikkoon.

Oli kaunis iltapäivä. Aurinko paahtoi helteisesti, mutta koivikon siimeksessä oli vilpoisaa. Linnut laulelivat kilpaa kiittäen Jumalaa, joka heistäkin huolta pitää. Kukkien tuoksu täytti ilman.

"Oi, miten täällä on kaunista", riemuitsi Martta. Iloisesti jutellen he juoksentelivat ja keräilivät kukkia, joista sitoivat seppeleen.

Ladon ovi aukeni. Lapset näkivät isännän poistuvan kotiaan kohti. Erkki ja Martta riensivät isän luokse, Martalla syli täynnä tuoksuavaa apilaa ja seppele kiedottuna pään ympärille.

"Oi, katso isä", huudahti hän kohottaen esiliinaansa, "katso, miten kauniiksi Jumala pukee kukkaset."

Isä hymyili pannen kätensä ristiin.

"Niin, Jumalalle kiitos", lausui hän, "ettekö ole enemmän kuin ne."

"Rakkaat lapseni", jatkoi isä, "olen yrittänyt parhaani mukaan huolehtia teidän lähimmästä tulevaisuudestanne. Eskolan isäntä on luvannut ottaa teidät luoksensa kuolemani jälkeen, siksi kunnes hänen onnistuu saada tietoja teidän isoisästänne. Olen jättänyt hänelle jälellä olevan pienen rahasummani. Toivon, että isoisänne lähettää teille matkarahat ja tulee pitämään teistä huolen."

„Lapseni, en voi salata itseltäni enkä teiltä, että minun pian on jätettävä teidät.”

Lopun päivää isä oli niin heikko, ettei hän jaksanut puhua.

Mutta illan tullen hän taas vähän virkistyi. Hän kutsui Erkin ja Martan luokseen ja pyysi heitä lukemaan "Isä meidän" ja "Herran siunauksen" Lapset laskeutuivat polvilleen isän vuoteen viereen ja isä laski kätensä heidän päällensä. Erkin ja Martan valtasi niin syvä liikutus, että nyyhkytykset vain kohosivat rinnasta, ja isä rukoili yksin: "Herra siunatkoon ja varjelkoon teitä, Herra valistakoon kasvonsa teidän päällenne ja olkoon teille armollinen, Herra kääntäköön kasvonsa teidän puoleenne ja antakoon teille rauhan."

Kun lapset hiljaa nyyhkien kohosivat polviltaan, lausui isä: "Rakkaat lapset, isän siunaus on seuraava teitä teidän elämänne matkalla ja yhtä varmasti, kun uskon Jumalan kuulleen rukoukseni, luotan siihen, että Hän on suova teille valoisammat elonpäivät kuin vanhemmillenne suotiin. Turvatkaa aina Herraan Jeesukseen ja uskokaa kaikki huolenne Hänelle. Ja nyt, Erkki, lue minulle ihanista taivaallisista asuinsijoista ja Jumalan rauhasta, joka käy yli kaiken ymmärryksen. Niistä kerrotaan Johanneksen 14 luvussa.

Erkki luki nuo ihanat sanat, jotka niin monelle ovat valaisseet tien yli kuoleman laakson. Isä makasi hiljaa, kädet ristissä ja taivaallinen rauha kirkasti hänen kalpeat kasvonsa. Sitten hän pyysi Erkkiä ja Marttaa käymään levolle. Sairas itsekin nukahti — heräten, ei enää täällä synnin ja surujen maassa, vaan niissä ihanissa asuinsijoissa, jotka Jeesus Kristus on

valmistanut Häntä rakastaville, siellä, missä Jumala on pyyhkivä kaikki kyyneleet heidän silmistään, eikä kuolemaa ole enää oleva, ei murhetta, ei parkua eikä kipua, sillä kaikki entinen on mennyt.

MUUKALAISINA

SEURAAVANA AAMUNA Erkki ja Martta heräsivät äänekkääseen keskusteluun. Ihmeissään Erkki kohotti päätään. Isän vuoteen vieressä seisoivat Eskolan isäntä ja emäntä. Emäntäkin huomasi lasten heränneen.

"Pikku raukat, ette kai tiedäkään, että isänne on kuollut", virkkoi emäntä, tullen Erkin ja Martan luo.

"Isäkö kuollut", parahtivat lapset yhteen ääneen. Pikku Martta purskahti äänekkääseen itkuun, mutta Erkki ei jaksanut uskoa, että se oli totta. Hän riensi isän vuoteen viereen, polvistui ladon lattialle tarttuen molemmin käsin peitteellä lepäävään kylmään käteen.

"Voi, isä, rakas isä", vaikeroi hän, "oletko todella jättänyt meidät."

Eskolan isäntä ja emäntä katselivat vaieten orpojen surua. Isännän silmäkulmaan kohosi väkisinkin kyynelkarpalo ja rintaan tuli niin kumman ahdistava tunne.

"Eiköhän liene viisainta, että otat heidät mukaasi kotiin. Ehkäpä heidän on helpompi olla, kun pääsevät pois täältä", lausui Eskolan isäntä vaimolleen.

Eskolan emäntä tunsi itsensä hyvin neuvottomaksi. Hänellä ei itsellään ollut lapsia eikä hän tiennyt, miten olisi lasten kanssa menetellyt. Hän tarttui Erkkiä käsipuolesta, nosti hänet ylös lattialta ja yritteli lohdutella:

"Kuulehan, poikaseni, pukeudu nyt nopeasti ja käske siskosi tekemään samoin. Äläkä itke noin kovasti. Kyllä kuolema oli isällesi parasta, kun hän oli niin sairas. Ja ehkäpä se oli sitä teillekin, jos tarina isoisästä on totta."

Erkki alkoi kiireesti pukeutua ja Martta seurasi hänen esimerkkiään nyyhkytysten värisyttäessä pientä ruumista.

Sillä välin Eskolan emäntä kokoili heidän tavaransa Martan isosta liinasta tekemäänsä nyyttiin. Isäntä otti nyytin kainaloonsa ja lähti kotiinpäin. Kun Martta ja Erkki olivat pukeutuneet, tarttui emäntä heidän käteensä ja niin he kolmisin lähtivät Eskolaan. Erkki ja Martta olisivat mieluummin jääneet latoon, joka muutaman viikon ajan oli ollut heidän kotinaan, mutta he tunsivat, että heidän oli alistuttava emännän tahtoon, joka piti lujasti heidän käsiään omissaan. Ja olihan isäkin määrännyt, että heidän olisi oltava Eskolassa siihen asti, kunnes saapuisi tietoja isoisältä.

Seuraavat päivät olivat hyvin raskaat pikku Martalle ja Erkille. Tuvan penkillä siskokset istuivat ja itkivät yhdessä. Heillä oli sanomattoman ikävä isää. Ainoat valopilkut päivän kuluessa olivat hyvät ateriat. Emäntä sanoi, että he saisivat syödä niin paljon kuin pikku vatsaan ikinä mahtuisi. Toisinaan emäntä

antoi heille suuret voileivät käteen ja pyysi heitä menemään talon takana olevaan koivikkoon leikkimään. Mutta ei leikki oikein tahtonut luistaa. He löysivät sieltä mukavan suuren kiven. Sille he kapusivat ja heti lähtivät ajatukset lentämään isoisän luo. Yhdessä he tuumailivat, minkä näköinen isoisä mahtoi olla ja tulisikohan hän olemaan heille kiltti.

"Sinusta hän ihan varmasti pitää", sanoi Martta, "kun olet äidin näköinen, mutta minäpä olen isän näköinen."

"Niin, mutta sinulla on äidin nimi", lohdutteli veli. "Kuulehan Martta", jatkoi hän, "meidän täytyy joka päivä pyytää, että Jumala johtaisi meidät pian isoisän luo. Ja rukoillaan myös sitä, että Hän tekisi isoisän oikein kiltiksi meille."

"Sen me teemme", innostui Martta. "Emmekö voisi rukoilla näin", ja Martta pani kätensä ristiin ja sulki silmänsä: "Rakas Jumala, lähetä isoisä pian noutamaan meitä ja tee hänet rikkaaksi, ettei meidän tarvitsisi koskaan nähdä nälkää ja tee hänet myös kiltiksi, ettei meidän tarvitse pelätä häntä."

"Mutta eikö meidän myös pitäisi rukoilla, että Jumala tekisi meidätkin kilteiksi, ettei isoisän tarvitsisi katua, että otti medät luokseen."

"Sinä, Erkki, oletkin aina niin kiltti, mutta minä niin usein suutun Miljalle, kun hän kutsuu minua maankiertäjäksi ja nimittää muillakin rumilla nimillä."

"Kyllä sinun, Martta, sitten täytyy rukoilla, että Jumala tekisi sinut kiltiksi."

Seuraavana sunnuntaina haudattiin pienokaisten

isä. Hartaasti pyydettyään pääsivät Erkki ja Marttakin mukaan hautausmaalle katsomaan isänsä viimeistä leposijaa.

Iltapäivän he taas viettivät kahden koivikossa. Sieltä Milja heidät illan suussa tuli kutsumaan sisään. Tapansa mukaan lapset aikoivat rientää suoraan tupaan, mutta Milja johtikin heidät suureen vieraskamariin, jossa lapset eivät koskaan ennen olleet käyneet. Paitsi isäntää ja hänen vaimoaan oli kamarissa vielä eräs vieras, tuiman ja vastenmielisen näköinen nainen. Hermostuneesti ja neuvottoman näköisenä itseään hetken aikaa käänneltyään Eskolan isäntä alkoi puhua:

”Lapset, huomenna alkaa uusi työviikko ja nyt on jo aika teidänkin käydä johonkin työhön käsiksi. Työtä tehdessä kuluu aika nopeasti, ja surukin siinä unohtuu. Sinä, Erkki, voit ruveta paimenpojaksi. Saat lähteä huomenaamulla Jussin mukaan, hän tulee opastamaan sinua. Uskon, että sinä selviydyt. Jos teet työsi kunnolla, saat kesän lopulla vähän palkkaakin. Tytölle ei meillä ole mitään työtä, mutta Ollilan emäntä on luvannut ottaa hänet huostaansa. Hänellä on vuoden vanha poika ja tyttö on mielestäni juuri sopiva hoitamaan lasta.”

Erkki ja Martta tuijottivat vuoroin toisiinsa, vuoroin Juho Eskolaan, aivankuin eivät olisi käsittäneet, mitä heille puhuttiin. Ei heidän mieleensä ollut koskaan edes juolahtanut, että heidän olisi erottava. Martta vilkaisi salavihkaa naiseen, jota oli sanottu Ollilan emännäksi. Huomatessaan tämän tutkivan, kylmän katseen, hiipi hän lähemmäksi veljeään pii-

lottaen kasvonsa hänen takkinsa helmaan. Erkki oli aivan poissa suunniltaan. Hän ei saanut sanaakaan suustaan, hän vain katsoa tuijotti kyyneleet silmissä Juho Eskolaan. Hänen silmistään kuvastui niin syvä suru ja äänetön avunhuuto, että isännän tuli oikein vaikea olla. Avuttomana hän painoi silmänsä maahan.

Ollilan emäntä huomasi tämän ja kauhuissaan hän älysi, että hän voisi helposti menettää ne rahat, jotka hän tytön hoidosta oli vaatinut ja myös sen avun, minkä hän tytöstä toivoi saavansa. Hän päätti nopeasti viedä asian ratkaisuun.

Tarttuen Marttaa kädestä hän lausui: ”Niin, nyt minun on sanottava hyvästi ja riennettävä kotiin. Minunlaisellani köyhällä raukalla ei ole aikaa tuhlata turhiin puheisiin.”

Eskolan isäntä ei sentään voinut antaa hänen niin vain mennä tekemättä jotakin omantuntonsa rauhoittamiseksi.

”Olkaa hyvä lapselle”, lausui hän varoittavalla äänellä Ollilan emännälle, ”muistakaa, että tyttö on vasta kahdeksan vuoden. Älkääkä vaatiko häneltä liikoja, tiedättehän, että olen luvannut maksaa hänestä. Ette saa vaatia, että hän tekisi työtä ruokansa edestä.”

”No, hyvänen aika, kaikkeahan te surette”, päivitteli emäntä hyvin lipevänä. ”Kyllä minä tulen kohtelemaan häntä aivan kuin omaa lastani.”

Ei tämä lupaus Eskolan isäntää ja emäntää pahasti lohduttanut, sillä Ollilan emäntä ei ollut tunnettu kovin hellänä äitinä, mutta he yrittivät lohdutella it-

seään sillä, ettei sopimusta enää käynyt peruuttaminen, kun asia näin pitkälle oli mennyt. Ja tulisihan Ollilassa olo olemaan tytölle kuitenkin vain väliaikaista.

Ollilan emäntä kiskoi Martan mukanaan ulos ja ovi pamahti heidän jälkeensä kiinni. Erkki seisoi aivan jähmettyneenä paikallaan tuijottaen suljettua ovea. Kaikki oli tapahtunut niin nopeasti, ettei hän oikein käsittänyt mitä tapahtui. Mutta samassa hänelle selvisi: "Martta on poissa, enkä edes saanut jättää hyvästiä hänelle!"

Tämä hirvittävä ajatus herätti hänet jälleen tajuihinsa. Parilla harppauksella hän oli ulkona pihalla aivan parahiksi nähdäkseen Martan uuden emäntänsä kanssa häipyvän läheiseen metsikköön. Hänen oli saatava keinolla millä tahansa lähetettyä Martalle viimeiset jäähyväistervehdyksensä.

Samassa hänen mieleensä juolahti, että tien viereiseltä kukkulalta on laaja näköala. Pian hän oli siellä. Hengästyneenä ja hikisenä hän seisoi harjanteen korkeimmalla kummulla. Ja aivan oikein, kummun juurella kiemurteli todella polku ja siellä kulki hänen rakas Martta siskonsa. Heiluttaen lakkiaan Erkki huusi minkä kurkusta lähti: "Hyvästi, Martta!"

Hämmästyneenä Martta kääntyi ääntä kohti. Nähdessään Erkin valtasi hänet syvä turvallisuuden tunne. Tuntui niin hyvältä tietää, että Erkin silmä seurasi häntä ja että Erkki tiesi, minne hän joutui.

Ollilan väki asui lähellä Eskolaa, siitä Erkki oli iloinen. Ja mielessään hän päätti, että hänen täytyi saada tavata Marttaa.

Ollilan emäntä vei Martan ahtaalle, joka puolelta rakennusten ympäröimälle pihamaalle. Keskellä oli asuinrakennus, sivuilla aitat, talli ja navetta.

Kun he tulivat pihamaalle, kiintyi Martan huomio ensimmäisenä pihan nurkassa telmivään lapsiparveen. Sieltä kantautui äänekkäitä ilohuutoja. Martta kuvitteli ilon johtuvat äidin tulosta, mutta hän huomasi pian täydellisesti erehtyneensä. Kun emäntäkin huomasi lapsilauman, päästi hän niin kimakan huudon, että pikku Martta aivan säikähti. Martan hän jätti siihen paikkaan ja oli samassa jo lasten kintereillä ja hajoitti pienen joukon jakamalla korvapuusteja, tukkapöllyjä ja lyöntejä sen kun ehti. Vallattomat ilohuudot muuttuivat äkkiä itkuksi ja valitushuudoiksi. Lapset olivat äidin poissa ollessa keksineet pihamaalla olevan vesisoikon. Olipa lapsilla lystiä riittänyt pulikoidessaan siinä käsin ja jaloin. Mutta lyhyeen loppui ilo. Nyt olivat lapset aivan likomärkiä, mutta se ei kuitenkaan näyttänyt kovastikaan äitiä surettavan. Hän tuli taas Martan luo, tarttui häntä kädestä ja vei ylös portaita keittiöön. Ei pikku Martta ollut koskaan nähnyt sellaista pesää. Huonekaluja, pesemättömiä astioita, ruuantähteitä, lasten leikkikaluja, kaikkea sekaisin mullin mallin, eikä lattia näyttänyt moneen päivään nähneenkään luutaa. Puusohvalla nukkui mies. Martta arvasi, että se oli talon isäntä. Lattialla ryömi pikkuinen olento.

”Tässä, tyttö, on pieni Otto, josta sinun on tästä lähin vastattava. Isä tietysti on taas nukkunut, vaikka hänen piti huolehtia pienestä. Onpa oikein Jumalan onni, ettei pikku miehelle ole mitään ikävää sattunut

poissaollessani. Ota hänet nyt mukaasi ulos ja pidä samalla silmällä, että toiset rasavillit eivät taas keksi jotain uutta vallattomuutta."

Marttaa ei tarvinnut kahdesti käskeä lähtemään ulos siivottomasta ja ummehtuneesta tuvasta ja pois kiukkuisen naisen läheisyydestä. Mutta miten hän selviytyisi hänelle uskotun pienokaisen hoidosta? Martta ei koskaan ollut hoitanut pientä lasta. Kaikenlaiseen puutteeseen hän oli elämässään tottunut, mutta hellää hoitoa ja hyväilyjä hän oli aina saanut osakseen ja perheen nuorimpana häntä oli säästetty kaikilta raskaimmilta töiltä.

Pikku Otto ei vielä osannut kävellä, Martan täytyi kantaa häntä. Onneksi hän ei ollut kovin painava, vaan tavattoman pieni ja hento ikäisekseen. Vapisevin polvin Martta lähti ulos oudon taakkansa kanssa, eikä häntä suinkaan rauhoittanut emännän huuto, joka kantautui tuvasta hänen korviinsa:

"Jos pudotat hänet, joudut minun kanssani tekemisiin!"

Martta istuutui Oton kanssa nurmikolle, ja pian oli hänen ympärillään neljä pienokaista, kaikki häntä nuorempia.

"Mikä sinun nimesi on?", kysyi vanhin, pellavapäinen, takkutukkainen tyttö.

"Martta Hesse".

"Voi, miten kummallinen nimi, semmoista nimeä ei ole ollut kellään entisistä tytöistä."

"Onko täällä ollut monta tyttöä ennen minua?"

"On toki! Maija, joka joi pikku pojan maidon, ja Vilma, joka särki kaikki, mitä käsiinsä sai, ja Kaisa,

jonka hänen äitinsä otti pois täältä jo toisena päivänä, ja Liisa, jonka äiti ajoi matkoihinsa, kun hän vain leikki meidän kanssamme ja monta, monta muuta."

Martta ei voinut olla toivomatta olevansa Kaisan asemassa, jonka hänen äittinsä otti pois heti seuraavana päivänä.

"Minun nimeni on Anna-Stiina", jatkoi tyttö, "ja tuo — hän osoitti siskoaan — on Liina ja sitten kaksoset Antti ja Kalle, jotka eivät koskaan tee muuta kuin pahaa. Jos he nyt vain meidät huomaavat, ei meille kunnian kukko laula!"

Martta huomasi poikien olevan taas onnettoman vesisoikon ääressä ja pulskuttavan vettä toistensa päälle sen kuin ehtivät. Martta jätti pienokaisen nurmikolle ja juoksi poikien luo.

"Pojat, lähtekää nyt heti pois täältä", sanoi hän, "äitinnehän kielsi teitä tuota tekemästä."

Pojat eivät olleet tietääkseenkään, yrittelivät vain roiskutella vettä hänenkin päällensä ja Liina, joka seisoi siinä lähellä, nähtävästi halukkaana yhtymään veljiinsä, vastasi: "Se ei kyllä liikuta sinua."

"Liikuttaa kyllä, minut on määrätty katsomaan, ettette tee vallattomuuksia."

Liinan silmissä välähti. "No", lausui hän, "tee se sitten. Mutta jos äiti näkee meidät, saat kyllä sinä toruja, emmekä me."

Liinakin meni soikon luo ja kolmisin he lähettivät oikein valtavan vesiryöpyn Martan kasvoille. Martta raukka seisoi hetken aivan neuvottomana katsellen peloissaan portaille päin, peläten Ollilan emän-

nän ilmestyvän sinne. Mutta samassa hänen mieleensä juolahtikin hyvä tuuma.

"Jos olette oikein kilttejä, niin laulan teille."

Hän muisti Erkin mielellään kuunnelleen hänen lauluaan.

Martta juoksi takaisin pikku Oton luo, joka yksin jäätyään oli alkanut itkeä, otti hänet syliinsä ja alkoi laulaa erästä lempilauluaan. Martalla oli kirkas ja kaunis ääni, ja ennen pitkää pienet kiusanhenget kerääntyivät hänen ympärilleen. Heti laulun loputtua oli alettava uusi.

Martta oli jo laulanut ties kuinka monta laulua, kun emäntä tuli ulos tuoden kupillisen maitoa pienokaiselle. Hän antoi kupin Martalle samalla töykeästi varoittaen häntä itse tyhjentämästä kuppia. Martta alkoi jo tottua pistosanoihin ja kun hän vielä muisti, mitä Anna-Stiina oli kertonut pikku Oton entisistä hoitajista, eivät emännän sanat häneen koskeneet. Samalla emäntä kutsui suuremmat lapset sisälle illalliselle.

"Sinä tietysti olet jo syönyt Eskolassa", lausui emäntä Martan puoleen kääntyen.

"Ei minulla ole nälkä", vastasi Martta. Tämänpäiväiset kokemukset olivat vieneet häneltä kaiken ruokahalun. Eskolassa hän oli syönyt hyvän päivällisen eikä hän ollut ennenkään tottunut moneen ateriaan päivässä. Mutta nyt hän koki kuitenkin sellaista, mitä hänelle ei tähän asti ollut tapahtunut: ruokaa ei suotu hänelle, vaikka sitä oli ja muille annettiin.

Istuessaan siinä nurmikolla yksin hoidokkinsa

Liinakin meni soikon luo ja kolmisin he lähellivät oikein vallavan vesiryöpyn Marlan kasvoille.

kanssa hän tunsi, miten katkeruus täytti hänen sydämensä ja kyyneleet alkoivat vuotaa virtanaan poskipäille. Mutta Martalla ei ollutkaan nyt aikaa itkeä. Pikku Otto ojenteli käsiään innokkaana maitokuppia kohti. Martta asetti kupin hänen huulilleen ja tyytyväisenä hän huomasi, miten kuppi oli saman tien tyhjä. Kun Martta katseli sylissään lepäävää pientä, avutonta olentoa, tunsi hän samassa sydämensä lämpiävän.

"Hän ei ole paha, niinkuin nuo toiset", ajatteli hän. "Oi, minä tahdon pitää sinusta oikein paljon", huudahti Martta, suudellen pikku Oton pientä, kalpeata poskea.

Ei Martta tuntenutkaan enää itseään yhtä onnettomaksi. Keskellä sitä rauhattomuuden ja rakkaudettomuuden maailmaa, johon hän oli joutunut, oli hänellä eräs, jota hän sai rakastaa, joku, joka tarvitsi häntä. Se teki Martan iloiseksi.

Samassa syöksyivät toiset lapset pihalle ja Liina huusi:

"Äiti sanoi, että sinun on pantava pienokainen nukkumaan. Me kolme nukutaan yhdessä. Tule, niin näytän sinulle paikan."

Liina juoksi jo täyttä päätä takaisin portaille ja Martta yritti seurata jäljessä, poika sylissä.

Liina katosi pienen eteisen päässä olevan oven tapaisen kautta. Martta meni perässä. Sisälle tultuaan hän katseli hämmästyneenä ympärilleen.

Huone oli nähtävästi aiottu vaatesäiliöksi, mutta nyt se näytti olevan kaikenlaisen romun säilytyspaikkana. Martta oli ihmeissään, minne vuoteet teh-

täisiin ja mistä ne tehtäisiin, mutta Liina ei näyttänyt neuvottomalta.

Muutamalla taitavalla käden ja jalan liikkeellä kokosi Liina yhteen nurkkaan kasan ryysyjä. "Tämä on minun vuoteeni", ilmoitti hän, ja samalla hän vetäisi orrelta vanhan hameen, jonka heitti vuoteelleen. "Ja tässä on mulla peite", huusi hän tyytyväisenä. "Mutta mitä sinä siinä seisot ja töllistelet. Pidä huolta, että saat jotakin itsesi ja pienokaisen alle. Sinä saat nukkua Oton vieressä, että kuulet, jos hän herää."

Niin, Martan oli todella ryhdyttävä toimeen. Kesti kauan, ennenkuin hän sai itselleen ja hoidokilleen valmistetuksi makuupaikan, mutta kyllä se oli myös toisennäköinen kuin Liinan vuode. Hän etsi kaikki puhtaimmat ja siistimmät vaatekappaleet, järjesti ne kunnollisesti, levitti vuoteelle vanhan, kuluneen lakanan, jonka löysi eräästä nurkasta ja peitteenä oli hänen oma iso huivinsa.

Sillä välin oli Liina riisunut päältään vähät vaatteensa ja samassa hän jo nukkui sikeää unta.

Kun Martta oli saanut pikku Oton vuoteelle ja sanonut hänelle hellästi hyvää yötä, hiipi hän hiljaa ikkuna-aukolle. Lasi oli säretty, vai olikohan se otettu pois. Raitis tuuli hiveli hänen poskipäitään.

Martta katseli yli niittyjen. Äkkiä hänen silmänsä keksivät jotakin mieluista. Hän huudahti ilosta. Tuollahan oli lato, jossa hän oli asunut isän ja Erkin kanssa. Hän ojensi kätensä sitä kohti, aivankuin se olisi ollut hänen rakas ystävänsä. Martan silmät

täyttyivät kyynelillä. Hän puhui puoliääneen, aivankuin veljelleen:

”Sinä, Erkki, kuitenkin välität minusta, ja Jumakin välittää, niin, Jumalakin!” Nämä sanat hän lausui moneen kertaan ja niitä lausuessaan tuli hänen mielensä niin hiljaiseksi ja samalla iloiseksi. Ristissä käsin, silmät luotuina kohti kirkasta iltataivasta, rukoli hän Isä-meidän ja Herran siunauksen.

Kevein mielin pieni Marta ennen pitkää nukkui syvässä levossa hymyn väreillessä hänen kasvoillaan.

VAIHTELEVIA KOKEMUKSIA

ENSIMMÄINEN ILTA oli myös Erkille hyvin vaikea. Hän kuljeskeli Eskolan pihamaalla eikä keksinyt, miten olisi saanut aikansa kulumaan. Illasta ei tuntunut loppua tulevan. Sydän oli ihan pakahtua ikävästä. Mutta urhoollisesti hän taisteli kyyneleitä vastaan. Hänen mieltään painoi vielä huoli Martan kohtalosta.

Illalla Eskolan isäntä sanoi, että hän saisi tästä lähin nukkua siinä samassa ladossa, jossa hän isän ja Martan kanssa oli asunut. Erkki olisi tästä ollut hyvin iloinen, kunhan vain Martta olisi ollut siellä hänen kanssaan. Kun hän sitten yksin illan hämärtyessä hiipi tuttuun latoon, jossa jokainen kolkka ja jokainen esine kertoi hänelle niistä kahdesta rakkaasta, jotka häneltä oli yhtäkkiä riistetty, tunsi hän itsensä vielä monin verroin yksinäisemmäksi. Murheellisena Erkki paneutui levolle sille vuoteelle, jossa hän oli yhdessä Martan kanssa nukkunut.

Silloin hänen mieleensä muistui lause, jonka hän viimeisenä iltana oli isälleen lukenut: ”En minä jätä teitä orvoiksi, vaan minä tulen teidän tykönne.” Ne olivat Jeesuksen sanoja, siitä hän oli varma. Ja Er-

kistä ne sinä iltana tuntuivat viestiltä taivaasta, jossa isä ja äiti asuivat ikuisessa ilossa Jeesuksen luona. Murhe väistyi hänen mielestään ja kaikki muuttui rauhaisaksi ja valoisaksi hänen sielussaan.

Seuraavana aamuna Erkki heräsi omituiseen vinkuvaan ääneen ja askelen töminään. Hämmästyneenä hän aukaisi silmänsä. Suunnilleen hänen kokoisensa poika oli samassa muutamilla pitkillä loikkauksilla hänen vuoteensa vieressä. Pojalla oli ruoska kädessä, jota hän heilutti ilmassa. Leveä, hyvänsuopa hymy lievensi hänen uhkaavien eleittensä vaikutusta.

"Nyt on jo aika herätä", huusi hän. "Pane töpinäksi, niin ennätämme juuri parahiksi saamaan vähän ruokaa vatsaamme, ennenkuin Miina ehtii lopettaa lypsynsä."

Erkille alkoi valjeta, että poika oli varmaankin Jussi, jonka piti opastaa häntä uusissa tehtävissä. Erkki hyppäsi reippaasti vuoteestaan ja oli melkein saman tien valmis seuraamaan uutta ystäväänsä. Erkki oli heti ensi näkemältä mieltynyt tähän uuteen toveriinsa. Jussi tarttui Erkkiä kädestä ja pojat lähtivät käsi kädessä rivakasti juoksemaan niittyjen poikki. Erkinkin mieli oli taas pitkästä aikaa iloinen, kun hän lakki kourassa seisoi tuvan ovella.

Isäntä istui jo aamiaispöydässä. "Huomenta, pojat! Kas kun olette reippaan näköisiä! Käykäähän nyt tänne pöydän ääreen saamaan vähän ruokaa."

Aterian päätyttyä emäntä ripusti Erkin selkään repun, jossa oli päivän eväät, ja antoi kannullisen

maitoa mukaan. Ja niin Jussi ja Erkki lähtivät matkaan.

Haka, jossa lehmiä lypsettiin, oli hyvin lähellä latoa. Pojat tulivat perille juuri kun Miina rupesi lypsämään viimeistä lehmää.

"Oli hyvä", tuumi Jussi, "että meille jäi vähäsen aikaa. Teemme sinulle oikein kunnon raipan. Se, näet, on tarpeen, että voisit ylläpitää arvoasi ja vaatia kunnioitusta."

Jussi veti taskustaan suuren luupäisen veitsen. Hän näytti aarrettaan Erkille.

"Tämän ostin viime vuonna paimenrahoillani. Onko sinulla veistä?"

"Ei ole", vastasi Erkki vähän häpeissään.

"Kuulehan, minulla on näitä kaksi. Toinen on kyllä vähän huonompi, mutta sitä minä en ollenkaan tarvitse. Sinä voit saada sen, jos haluat. Jussi kopeloi taskujaan ja löysi kuin löysikin sieltä lopulta lupaamansa veitsen. Erkki karahti ihastuksesta aivan tummanpunaiseksi kasvoiltaan.

"Voitko todella antaa tuon minulle. Etkö ollenkaan tarvitse sitä?"

"En ollenkaan. Tule nyt, niin teemme oikein hienot raipat itsellemme!"

Kyllä Erkistä tuntui hauskalta, kun hän sai omalla veitsellään katkaista raipan toisensa jälkeen, karsia oksat ja sitten ilmassa läiskien koetella raipan notkeutta ja hienoutta. Hän seurasi hyvin tarkoin Jussin esimerkkiä kaikessa.

Miinan äkäinen huudahdus ilmoitti pojille, että oli aika alkaa virantoimitus. Miinä työnsi syrjään puut

aitauksen veräjältä ja lähti maitokiuluineen taloa kohti.

"Nyt on oltava varuillaan, ettei Tähdikki suoraa päätä karkaa vehnäpeltoon," varoitteli Jussi.

Jussin ennustus kävi heti toteen. Suuri, ruskea lehmä, jolla oli tähti otsassa, lähti juoksemaan päättäväisen näköisenä vehnäpeltoa kohti muut lehmät kintereillään.

Erkki halusi nyt näyttää Jussille taitoaan. Hän kipaisi lehmälauman eteen ja sai kuin saikin ne kääntymään takaisin läiskäyttämällä raippaansa ilmassa, kuitenkin varoen koskettamasta sillä lehmiä.

"Sepä kävi hienosti. Näytät olevan ihan täysi mestari", riemuitsi Jussi. "Nyt näytän sinulle hienon lepopaikan."

Melkein keskellä niittyä oli tuuhea tammi. Yhdellä aimo harppauksella Jussi oli tammessa.

"Tämä on mainio vartiopaikka. Heti kuin karjalaumassa on jotain hullusti, niin nopeasti tästä pääsee paiskautumaan alas. Kas näin!" Ja samassa Jussi jo seisoi Erkin vieressä, joka ihaillen katseli toveriaan.

"Sinä varmaan osaatkin tehdä monta hienoa temppua?", kysyi Jussi hieman epäröiden.

"En osaa, isä ei koskaan antanut meidän olla mukana sirkuksessa."

Jussi näytti vähän pettyneeltä. "Sinusta taitaakin tulla sitten talonpoika. Siksi minäkin aion. Tänään saan ajaa heinäkuormia. Olen jo liian vanha käymään paimenessa. Oli oikein hyvä, että sinä tulit"

Hetken mietittyään hän jatkoi: "Kyllä sinulla oli

aika hyvä onni, kun tähän taloon jouduit, etkä vastapäätä olevaan Ollilaan. Minä olin ensin siellä, mutta voi, millaista elämä siellä oli!" Hän sylkäisi näyttääkseen paheksumistaan.

Erkki aivan kalpeni. "Miksi niin?" sai hän kysyttyä.

Jussi ei huomannut mitään, vaan jatkoi: "Niin, isäntä oli kyllä mukiin menevä selvänä ollessaan, mutta emäntä oli kamala. Ja pahinta oli ruoan laita. Äidin oli pakko lähettää evästä mukaani, niin niukasti siellä elää kitkuteltiin. Mutta täällä", jatkoi hän, "täällä ei ole hullumpaa. Mutta nyt minun on riennettävä. Heinäkuorma taitaa olla jo valmis. Hyvästi sitten!"

Jussi juoksi tiehensä, mutta Erkki jäi murheellisena miettimään, mitä Jussi oli viimeksi kertonut. Erkin sydäntä ihan kouristi, kun hän ajatteli Marttaa tuon "kamalan" naisen vallassa. Ja kaiken lisäksi hän ei saisi edes kylliksi ruokaakaan! Omantunnon soimauksin Erkki katseli omaa täyteläistä eväsreppuaan. Mutta samassa hän hypähti ylös. Parilla harppauksella hän oli reppunsa luona ja tutki kiireellä sen sisältöä. Hän nauroi melkein ääneen puhellen itsekseen:

"Miten ihmeessä voidaan panna näin paljon ruokaa mukaan yhtä ainoata poikaa kohti! Viisi pannukakkua, kaksi sianlihaviipaletta, tuollainen mahtava voileipä ja kokonainen reikäleipä ja sitten vielä kannullinen maitoa. Nämä minä kyllä jaan Martan kanssa. Ja sitten hän erotteli ja kääri paperiin kolme pannukakkua ja puolet voileivästään.

"Tottakai minulla on oikeus antaa ne Martalle, kun kerran olen nämä saanut", tuumi hän. "Kunpa nyt vain saisin Martan käsiini."

Ei Erkin mieltä enää niin painanut levottomuus Martan puolesta. Hän lähti kiertokäynnille vainiolle, kun Tähdikillä näytti olevan halua lähennellä kiellettyä vehnäpeltoa. Kierrokseltaan palattuaan hän meni tammen luo, jonka Jussi oli neuvonut lepopaikaksi. "Kunpa pääsisinkin siihen yhtä ketterästi kuin Jussi!" Erkki yritti päästä yhdellä hyppäyksellä puuhun, mutta se ei ollut niinkään helppoa. Hän yritti yhä uudelleen, kunnes oppi taidon.

Istuessaan ylhäällä tuuheiden oksien suojassa levähtämässä ponnistustensa jälkeen Erkki tunsi itsensä oikein iloiseksi. Oli toki suurenmoista, että voi ansaita itse leipäänsä ja tämä työkin oli Erkistä mieluista. Kaikki olisi ollut oikein hyvin, kun vain Martta olisi ollut mukana! Erkin mieltä kuitenkin lohdutti toivo saada tavata Martta illalla. Eikä hänen eronsa tulisi olemaan pitkäaikainen. Kyllä isoisä varmasti pian kirjoittaa ja tulee noutamaan heitä.

Saman päivän iltana istui Martta pienessä makuusopessaan päivän töistä lopen uupuneena. Hänen pieni hoidokkinsa oli ollut koko iltapäivän kovin levoton, Martan oli ollut pakko kannella häntä ja nyt hänen kärsivarsiaan särki niin. Eikä pikku Otto tahtonut vieläkään nukkua. Martta yritti kaikella tavoin viihdytellä häntä, mutta pikku mies itki taukomatta. Martan kärsivällisyys oli aivan lopussa. Niin paljon ikävää oli kulunut päivä tuonut mukanaan. Niitä muistellessaan kävi mieli väkisinkin katkeraksi.

Vanhemmat lapset olivat koko päivän olleet hänen kintereillään ja kaikenlaisilla kepposilla ja kujeilla kiusoitelleet häntä. Emäntä oli ollut ilkeä hänelle ja tiuskinut lakkaamatta. Toisten syödessä hän oli ruokkinut pikku Ottoa ja kun vihdoin hänen vuoronsa tuli, ei ollut juuri mitään ruokaa jälellä. Istuessaan siinä, sylissään tuuditellen itkevää Ottoa hänen mieleensä juolahti, että ehkäpä lapsi itkee nälästä. Vähäinen maitotilkka ei varmastikaan kyennyt sammuttamaan lapsen nälkää. Martta tunsi syvää myötätuntoa pikku raukkaa kohtaan. Hän kuivasi kyyneleet pienokaisen poskilta, yhä uudestaan kuiskaten: "pikku raukka!"

Martta kavahti äkkiä pystyyn. Hän oli kuullut tutun äänen hiljaa kuiskaavan nimensä. Oi, voisiko se olla totta! Hän riensi ikkuna-aukolle, kurkisti ulos ja oli vähällä kirkaista ilosta. Sieltä pensaan takaa häämöittivät tutut kasvot. Veljen kirkkaat sinisilmät säteilivät tapaamisen ilosta.

"Et usko, miten iloinen olen, kun tulit, Erkki," huudahti Martta. Pikku Martan silmät täyttyivät kyynelillä. Erkki huomasi sen ja hänen mieleensä muistuivat Jussin sanat.

"Onko sinulla ollut hyvin vaikeata?" Enempää ei Erkki saanut sanotuksi, mutta hänen äänensä puhui enemmän kuin sanat. Martta tunsi, ettei hän ollutkaan yksin, niinkuin oli itselleen luulotellut. "Voi, nyt kaikki tuntuu aivan yhdentekevältä", vastasi Martta, "en ole enää pahoillani, jos lupaat tulla joka ilta minua tapaamaan. Minulla on täällä hoidettavanani pieni, herttainen poika. Hän on oikein kiltti,

paitsi silloin kun hän on nälissään." Nämä sanat kuullessaan Erkki muisti, mitä hänellä oli taskussaan.

"Minä toin sinulle vähän tuliaisia, otahan tämä vastaan." Erkki nousi varpailleen ja ojensi käärön Martalle. Uteliaana Martta aukaisi paketin. Erkin uhrautuvaisuus tuli runsaasti palkituksi, kun hän näki, millä riemulla Martta otti lahjan vastaan.

Pikku Otto alkoi taas äänekkäästi itkeä. Sisarukset erosivat ystävällisesti toisilleen nyökäten. Martta nosti pienokaisen polvilleen. Tämän itku ei enää huolestuttanut. Martta vapisi innosta ja ilosta saadessaan antaa pienokaiselle syötävää. Hän nautti kaksin verroin lahjastaan jakaessaan sitä lemmikkinsä kanssa.

RAKAS VIERAILU JA SEN SEURAUKSET

PARI VIIKKOA oli vierähtänyt. Tämä aika oli varsinkin Martalle ollut hyvin raskasta. Mutta lyhyet hetket iltaisin, jolloin hän sai tavata Erkin ja uskoa huolensa hänelle, olivat pieniä ilon pilkahduksia hänen elämässään. Pikku Otto, joka päivä päivältä yhä enemmän oli kiintynyt hoitajaansa, oli myös pieni auringonsäde Martan tiellä. Martan ylpeys oli rajaton, kun hänen lemmikkinsä nyt alkoi ottaa ensi askeleitaan.

Eräänä aamuna Martan mennessä keittiöön, kohtasi häntä outo näky: emäntä oli lattiata pesemässä. "Pysykää poissa tieltä, vekarat", huusi hän, "ja pitäkää huolta, että päivällisiksi olette siistinneet itsenne. Tammiston setä tulee meillä käymään."

Näillä sanoilla näytti olevan vaikutus lapsilaumaan. "Tammiston setä tulee!", huusivat lapset yhteen ääneen. Lasten riemulla ei näyttänyt olevan rajoja. Vieras oli tervetullut, sen huomasi kaikesta. Ollilan emäntä oli itse tavallista kärtyisämpi, kun hänelle tuli paljon ylimääräistä hommaa ja kiirettä, mutta hänen toransa ei lasten rauhaa häirinnyt Martta katseli ihmeissään, kun Anna-Stiina ja Liina

kovalla touhulla rupesivat peseytymään. Tämä ei kuulunut juuri heidän tapoihinsa. Jotakin erikoista täytyi olla tulossa.

"Martta, pidä huoli, että pikku veli on siistissä kunnossa", huomautti Anna-Stiina. "Tammiston setä on hänen kumminsa."

Lapset kertoivat Martalle, miten kauhean hyvä Tammiston setä oli. Hän toi aina tullessaan jotakin kullekin heistä. Lapset aprikoivat mielessään, mitä he tällä kertaa mahtaisivat saada. Martta ymmärsi, että pikku Oton oli todella esiinnyttävä edukseen hyvälle kummisedälleen. Hän otti lapsen mukaansa heidän yhteiseen huoneeseensa ja niin sitten alkoi Oton siistiminen. Martta pesi pojan ensin oikein perinpohjin, sitten kammattiin hänen vaaleat kiharansa. Mutta miten siitä oli jatkettava. Martta katseli huolestuneena pojan likaista, kulunutta kolttua.

Mitä oli tehtävä? Martta jo kuvitteli mielessään, miltä Otto näyttäisi vaaleassa, puhtaassa koltussa. Mutta mistä sellainen löytyisi. Samassa hänen mielensä kirkastui. Vavisten innosta hän avasi vaatenyyttinsä. Siellä hänellä oli monta esiliinaa. Ne olivat tosin haalistuneita ja pieniä, mutta kuitenkin puhtaita ja ehjiä. Eskolan emäntä oli pessyt ne ja jälkeenpäin lähettänyt Martalle. Martta valitsi joukosta yhden, joka oli jo kauan ollut hänelle liian pieni, mutta äidin viimeisenä työnä hän oli sitä säästänyt. Sen hän sovitteli pikku miehen päälle. Liian pitkä se oli, mutta Martta ompeli helmaan leveän käänteen. Kun hän puki esiliinan Oton päälle, peittyi likainen kolttu kokonaan. Ottoa ei ollut tuntea sa-

maksi pojaksi. Martan riemulla ei ollut rajoja. Hän kampasi nopeasti tukkansa, puki ylleen parhaan esiliinansa ja niin he riensivät käsikädessä pihalle vierasta odottamaan.

Heidän ei tarvinnut kauan odottaa, ennenkuin pikku tytöt, jotka seisoivat tähystelemässä läheisellä kukkulalla, tulivat juosten ilmoittamaan sedän tulevan. Samassa rattaat jo kääntyivätkin portista sisään. Martan koko huomio kiintyi rattailla istuvaan vanhaan, valkohapsiseen mieheen. Miten ystävälliset silmät hänellä olivat ja miten sydämellinen hymy. Ollilan isäntä oli heti vastassa toivottaen sedän tervetulleeksi ja emäntä kumarteli lakkaamatta päivitellen sedän paljoja tuomisia. Lapset tunkeilivat ukon ympärillä, niin että hän tuskin pääsi vaunuista. Se ei näyttänyt kuitenkaan olevan vanhukselle vastenmielistä. Hänellä oli ystävällinen sana kullekin ja pienokaisille hän jakeli lahjoja. Kun lahjat oli jaettu, sai setä hetken olla rauhassa lasten iloitessa piparikakkuporsaistaan ja -hevosistaan.

Setä katseli ympärilleen, aivankuin etsien jotakin. ”En ole nähnyt vielä kummipoikaani. Hänen tähtensä minä ensi sijassa tänne tulin”, lausui hän.

Marta toi nyt pikku Oton sedän luo. Ensimmäisenä poika huusi: ”Päijää, setä!”, niinkuin Martta oli hänelle opettanut. Oli vaikea sanoa, kumpi tästä oli ihastuneempi, kummisetä vaikô Martta. Setä nosti pojan korkealle ilmaan. Ihmeissään hän katseli, miten Otto-poika oli siistimpi kuin muut lapset. Kummisetä otti Oton polvilleen ja antoi hänelle suuren piparikakkusydämen. Otto sai kummisedältään ar-

vokkaammankin lahjan, hopealusikan, jonka varteen oli kaiverrettu hänen nimensä. Poika sai hetken leikkiä tuolla kiiltävällä esineellä.

Sedän huomio kiintyi lähellä seisovaan Marttaan, joka ihastuneena seuraili Oton leikkiä. Ukko veti hänet ystävällisesti puoleensa kysyen, kuka hän oli.

"Nimeni on Martta, olen Oton hoitaja"

"Niinkö, ja missä ovat vanhempasi?"

"Isä ja äiti ovat kuolleet", vastasi Martta ja hänen suuret, tummat silmänsä täyttyivät kyynelillä.

Vanhus huomasi koskettaneensa arkaan kohtaan ja haluten lohduttaa Marttaa, veti hän hänet polvelleen. Siirtääkseen hänen ajatuksensa toisaalle kysyi hän:

"Sinäkö, tyttöseni, olet tämän palleroisen näin siistinyt?" Martta myönsi ilosta punastuen. Ja setä jatkoi: "Toin tullessani kaikenlaista toisille lapsille, haluaisin antaa sinullekin jotakin, kun niin kiltisti hoitelet pientä kummipoikaani." Setä veti samalla kiiltävän kymmenmarkkasen liivin taskustaan ojentaen sen Martalle. Martta oi ollut uskoa silmiään. Sellaista rahaa hän ei ollut koskaan omistanut. Hän oli mielestään oikein rikas. Hän oli juuri kysymäisillään, riittäisikö raha kahteen laivapilettiin Ahvenanmaalle, kun samassa emännän tyly ääni kutsui hänet tupaan.

Setä ehdotti illalla lähtiessään, että kaikki lapset, paitsi Otto, saisivat saattaa häntä kappaleen matkaa. Pienokaiset olivat riemua täynnä. Martta pelkäsi, että hänen olisi jäätävä kotiin Oton luo, mutta hänen ihastuksekseen setä nosti hänetkin rattaille lausuen:

„Sinäkö, tyttöseni, olet tämän patteroisen näin siistinnyt?"

"Äiti kyllä hoitaa Ottoa hetken, minä mielelläni otan koko pikku joukon mukaani."

Niin lähti onnellinen joukko liikkeelle. Setä istui etuistuimella hyvin tyytyväisen näköisenä molemmat pikkupojat vierellään. Pojat maiskuttivat suutaan Pollelle ja nykivät ohjaksista. Takaistuimella istuivat pikku tytöt silmät ilosta loistaen ja posket hehkuen. Äkkiä Martta huomasi jotakin, joka nostatti hänen ilonsa ihan äärimmilleen. Hän näki Erkin niityllä, jonka ohi he ajoivat. Erkkikin huomasi sisarensa ja katseli ihmeissään hänen jälkeensä. Martta oli onnellinen, että Erkki sai nähdä, miten komeasti hän ajeli ja iloitsi jo siitä, että illalla hän saisi kertoa Erkille tästä onnellisesta päivästä.

Lapset saivat saattaa setää oikotielle, joka johti niittyjen poikki kotiin. Setä nousi rattailta ja nosti alas pienet matkatoverinsa ja lähti jatkamaan matkaansa, luvaten pian tulla takaisin. Lapset huiskuttelivat jäähyväisiksi, kunnes ei näkynyt jälkeäkään sedän valkoisesta olkihatusta. Lapsia ei haluttanut suoraan lähteä kotiin, he poikkesivat tiepuoleen ruiskukkia poimimaan. Marttakin lähti heidän mukaansa, mutta samassa hänen mieleensä juolahti, että emäntä saattoi olla pahoillaan hänen viipymisestään. Hän työnsi ruiskukkakimpun vyöhönsä ja lähti kiireen vilkkaa juoksemaan yli niittyjen kotia kohti. Portailla hän tapasi emännän, joka tuntui olevan kovin suutuksissaan.

"Vai siinä sinä nyt vihdoin tulet", huusi hän. "Ota heti selvää, missä on Oton lusikka. Kukaan muu ei

ollut siinä lähellä, kun Otto sen sai, eikä siitä ole näkynyt sen jälkeen jälkeäkään."

Martta ei ymmärtänyt, mitä emäntä sanoillaan tarkoitti, mutta häntä ärsytti emännän kiivaus ja hänkin vastasi tiukasti: "Minä en kyllä tiedä, minne lusikka on joutunut" ja aikoi saman tien livahtaa emännän ohi keittiöön. Mutta samalla emäntä sivalsi häntä korvalle.

"Siitä sait! Älä yritäkään tekeytyä viattomaksi. Tunnusta mieluummin heti varastaneesi lusikan."

Väärä syytös sai Martan raivoihinsa. Pelko oli saman tien hävinnyt. Hän katsoi emäntää tuimasti silmiin, polki jalkaansa ja huusi: "Miksi lyötte minua? En ole koskenut lusikkaan, vielä vähemmän olen sen varastanut!"

"Tietysti et myönnä sitäkään, että olet houkutellut itsellesi rahaa sedältä ja keimaillut hänen edessään kaiken päivää. Jos lusikka ei ala ilmaantua tunnin kuluessa, lähetän poliisin niskaasi. Nyt sen kuulit!" Ja ovi pamahti kiinni hirveällä jyskeellä.

Martta seisoi hetken aivan kuin maahan naulittuna. Emännän viimeinen uhkaus täytti hänet kauhulla. Martta ei oikein ymmärtänyt, mitä merkitsi saada poliisi niskaansa, mutta emännän uhkaavasta äänestä päätellen se mahtoi olla jotakin hirveätä. Ei Martan mieleenkään juolahtanut ruveta etsimään lusikkaa, jota hän ei ollut edes kädessään pitänyt. Hänen oli päästävä pakoon jonnekin, mistä eivät Ollilan emäntä eikä poliisi häntä löytäisi. Mutta minne hän menisi? Samassa hän muisti Erkin. Hän juoksi kysymään Erkiltä neuvoa.

Erkki oli juuri laskenut karjan tarhaan ja oli lähdössä kotiin illalliselle, kun hän näki Martan kiitävän niityn poikki häntä vastaan. Ihmeissään Erkki tuijotti sisartaan, joka seisahtui hänen eteensä posket hehkuen ja tummissa silmissään raivoisa ilme. Sanat tulivat yhtenä ryöppynä hänen vapisevilta huuliltaan:

"Hän sanoo minun varastaneen hopealusikan ja sitten hän lyö minua ja sanoo lähettävänsä poliisin niskaani, mutta minäpä piiloudun kauas metsään, etteivät saa minua kiinni — voi, Erkki, etkö lähde minun mukaani? Olen niin peloissani, niin kauhean peloissani!"

Erkin päätös oli heti valmis. "Älä ole huolissasi", lausui hän, "minä kyllä autan sinua. Odota minua ladossa. Käyn vain sanomassa isännälle, että minun on lähdettävä. Tulen heti takaisin, eikä kukaan saa tehdä sinulle pahaa."

Erkki riensi hakemaan Juho Eskolaa, Martan jäädessä vavisten odottamaan hänen palaamistaan. Erkillä oli onni mukana, hän tapasi isännän heti pihalla. Tämä katseli ihmeissään hengästynyttä poikaa, joka hätäisesti kertoi: "He ovat häijyjä siskolleni tuolla naapurissa ja sanovat hänen varastaneen, vaikkei hän ole sitä tehnyt ja lupasivat lähettää poliisin hänen niskaansa ja nyt minun on mentävä hänen kanssaan."

Erkki luuli näillä sanoilla riittävästi selvittäneensä asiat ja sen seikan, että hänen oli lähdettävä talosta. Isäntä ei kuitenkaan ymmärtänyt koko jutusta muuta kuin että Martta oli veljelleen valitellut emäntänsä

kohtuuttomuutta ja päätti tilaisuuden tullen puhua tästä Ollilan emännän kanssa, hän lausui:

"No, ei kai tuo niin vaarallista liene, jos hän on syytön, kyllä se tulee aikanaan ilmi."

Erkki nosti lakkiaan ja lausui: "Kiitoksia ja hyvästi, isäntä!"

Emäntä tuli saman tien häntä vastaan ja pyysi häntä tupaan, missä suuri voileipä ja maitolasi odottivat häntä. Erkki tyhjensi maitolasin, pisti voileivän taskuunsa ja lähti juoksemaan ladolle.

Martta riensi häntä vastaan. "Hän on aivan kintereillämme!", huusi hän. "Hän kulki tästä ohitse talolle päin. Pelkäsin, että hän saa minut kiinni sinun poissaollessasi."

"Ollilan emäntääkö tarkoitat?"

"Tietysti häntä, tule pian nyt, juostaan metsään!"

"Mutta emmekö ota mitään mukaamme?", kysyi Erkki katsellen ympärilleen.

"Ei oteta, emmehän jaksaisi juosta silloin kyllin nopeasti. Äidin Uuden Testamentin pistin taskuuni, isähän pyysi, ettemme koskaan siitä luopuisi."

Ja säikähtynyt Martta tarttui lujasti Erkkiä kädestä vetäen hänet mukanaan ulos ovesta ja pian he katosivat mäen rinteellä kasvavaan pensaikkoon.

METSÄSSÄ

AURINGON PAINUESSA taivaan rantaan, olivat siskokset jo kaukana metsässä. Ensi alkuun he olivat juosseet melkein yhtä päätä, silloin tällöin pysähtyen kuuntelemaan, ajaisiko joku heitä takaa. Mutta kun ei kuulunut muuta ääntä kuin metsän hiljaista huminaa, hiljensivät he kulkuaan ja alkoivat keskustella.

”Menemmekö me nyt isoisän luo?” kysyi Martta.

”Sitä minäkin toivoisin, mutta sinne on niin hirveän pitkä matka. Emme me pääse perille asti jalan, meidän on mentävä laivalla ja laivamatka, maksaa.”

Martta työnsi kätensä taskuun vetäen esille sedän antaman kirkkaan rahan.

”Katsopa”, huusi hän voitonvarmana, ”etkö usko tämän riittävän matkaa varten?”

Erkki katseli ihmeissään aarretta. ”Mistä sinä tuon olet saanut?” kysäisi hän.

Martta kertoi nyt sedän käynnistä ja sedän hänelle osoittamasta ystävällisyydestä.

Jutellessaan lapset eivät olleet huomanneet metsän harvenevan, ennenkuin olivat aivan metsän laidassa. Äkkiä tarttui Martta lujasti veljensä käteen tuijot-

taen kauhistunein ilmein edessään olevaa seutua. Hän pyörähti silmänräpäyksessä ympäri ja pujahti metsään kuin vainottu orava.

Lapsille oli käynyt niin kuin usein käy tottumattomalle metsänkulkijalle. He olivat tehneet metsässä kierroksen ja seisoivat nyt aivan vastapäätä Ollilan taloa. Näkivät vielä isännänkin taluttavan hevosia kotiin päin. Erkki seurasi sisartaan ja pelko, että heidät huomattaisiin antoi uusia voimia. Käsi kädessä, pamppailevin sydämin, he riensivät mättäitten ja kantojen yli tuntematta, miten terävät kivet haavoittivat heidän paljaita jalkojaan. Mutta pitkälle he eivät tätä vauhtia jaksaneet. Voimat rupesivat uupumaan.

Martta kompastui kaatuneeseen honkaan ja jäi siihen makaamaan.

"En jaksa pitemmälle", läähätti hän. "Ja mitä meidän kannattaa juosta, ehkä me taas kohta tulemme samaan paikkaan. Jospa he ovat piiloutuneet sinne ja ottavat meidät kiinni." Martta alkoi katkerasti itkeä, eikä itku ollut Erkiltäkään kaukana. Mitä oli tehtävä? Eihän voinut kuvitellakaan palaamista takaisin noiden häijyjen ihmisten luo, jotka olivat niin hirveästi Martta parkaa peloitelleet, mutta melkein yhtä kauhistavalta tuntui olla yötä pimeässä metsässä. Silloin juolahti Erkille mieleen ajatus, jonka hän heti kertoi Martalle.

"Kyllä Jumala meitä auttaa. Emmekö rukoile yhdessä ja pyydä, että hän meitä johdattaisi?"

"Rukoillaan, rukoillaan! Miten tyhmiä olimme, kun emme sitä heti tehneet. Silloin varmastikaan

emme olisi eksyneet", sanoi Martta vakuuttavasti, pyyhkäisten hameen helmalla kyyneleet silmistään.

Erkki ja Martta ristivät kätensä ja lukivat kaikki isän ja äidin heille opettamat rukoukset. Lopuksi Martta vielä rukoili: "Rakas Jumala, varjele meitä ensi yönä kaikelta pahalta ja anna enkelisi valvoa luonamme, että voisimme nukkua rauhassa ja huomenna terveinä herätä." Syvä rauha täytti heidän pienet sydämensä. Metsä ei enää tuntunut niin pimeältä ja kammottavalta, eikä se voinutkaan siltä tuntua, kun Jumala lasten pyynnöstä oli lähettänyt sinne valkeat enkelinsä.

"Etkö usko, Erkki," lausui Martta, "että Jumala johtaa meidät kotiin isoisän luo, niinkuin hän johti Israelin lapsia päivällä pilvenpatsaan ja yöllä tulenpatsaan kautta?" Kun Erkki ei heti vastannut, jatkoi hän: "Etkö näe, Erkki, tuota ihmeellistä pilveä taivaalla. Ehkä se on Jumalan tulenpatsas."

Erkki katseli taivaalle Martan osoittamaan suuntaan, mutta hänen oli vaikea uskoa, että Jumala noin välittömästi näyttäisi heille tietä. Martan sanat johtivat hänen mieleensä uuden ajatuksen:

"Kuulehan, Martta, minä paremminkin uskon, että voimme löytää tien katsomalla aurinkoon. Näin auringon laskeutuvan Ollilan talon taakse, kun seisoimme metsän laidassa. Siellä siis on länsi, kun aina kuljemme itää kohti, emme enää toista kertaa joudu takaisin sinne."

"Niin", tuumi Martta, "aurinkohan se juuri onkin Jumalan tulenpatsas."

Rauhallisella mielellä painoivat sisarukset pienet

päänsä mättään reunalle ja saman tien Nukku-Mattikin heidät yllätti.

Aurinko oli jo ehtinyt korkealle taivaalle, ennenkuin sisarukset seuraavana aamuna heräsivät. Hämmästyneenä Martta nousi istumaan, hieroi unta silmistään ja katseli ihmeissään ympärilleen. Tuon ahtaan, ummehtuneen komeron asemasta, missä hän viime viikkoina oli tottunut heräämään, näki hän nyt ympärillään metsän avarain salin, sinitaivat oli kattona ja sammal- ja kukkamatto lattiana. Hänen oli vaikea käsittää, missä hän oikeastaan oli. Vähitellen muistuivat hänen mieleensä kaikki eilispäivän tapaukset. Mutta missä oli Erkki? Martta katseli ympärilleen ja huusi Erkkiä. Vastauksena kuului reipas ääni kukkulalta. Erkki siellä heilutteli lakkiaan ja huusi: "Tänne, tänne, Martta."

Marttaa ei tarvinnut toista kertaa kutsua. Hän tapasi Erkin polvillaan kallionkolon partaalla, johon oli kokoontunut runsaasti sadevettä. Tuohesta Erkki oli valmistanut juoma-astian. Sen hän täytti vedellä ja ojensi Martalle. Raikas lähdevesi olisi ehkä paremmalta maistunut, mutta janoiselle tytölle kävi tämäkin täydestä. Riemulla Martta suostui Erkin ehdotukseen, että he käyttäisivät tuota kalliosyvennystä pesuammeena. Oli niin virkistävää pestä kasvot ja jalat viileässä vedessä, että Martan täytyi vähän väliä oikein riemusta huudahtaa. Kyllä Erkkikin oli iloinen, mutta hänen ajatuksensa näyttivät olevan muualla.

"Onko sinulla nälkä?", kysyi hän.

Martan kasvoilta hävisi iloinen ilme. "Unohdin ai-

van, että me emme saa aamiaista tänään", vastasi hän alakuloisena.

Erkin kasvot kävivät iloisiksi. Hän ei voinut enää olla kertomatta salaisuuttaan. "Aamiaispöytä on katettu tuolla lehtimajassa." Samassa hän lähti juoksujalkaa kiitämään koivikkoa kohti Martta kintereillään. Siellä odotti Marttaa odottamaton näky! Kukkien ja lehtien peittämälle kivelle oli asetettu muutamia voileipiä.

Erkki pyyhki hikeä otsaltaan seuraten mielihyvällä Martan hämmästystä ja iloa.

"Mutta Erkki", huusi hän taputtaen käsiään ihastuksesta, "Mistä sinä olet keksinyt nämä voileivät keskellä metsää?"

"Loihdin ne esille."

"Älä narraa! Ahaa, nyt minä tiedän. Sinä olet tietysti säästänyt ne eilisestä. Enkö vaan arvannutkin", riemuitsi Martta, aivankuin olisi tehnyt suurenkin keksinnön.

Eivät he kauan ehtineet ihailla kaunista aamiaispöytää. Lapsilla oli huutava nälkä.

"Jos voileipiä kasvaisi puissa, minä kyllä haluaisin asua aina metsässä", selitti Martta tyytyväisenä, silmillään seuraten oravan ketteriä liikkeitä puun oksilla.

"Parasta on kuitenkin se, että saamme olla yhdessä."

"Toivoisin vain, että pikku Ottokin olisi täällä luonamme. Kyllä hänellä varmasti on ikävä minua."

"Sellaisesta pikku ressusta olisi kovasti vaivaa täällä metsässä. Meidän on nyt tästä lähin hankittava

itse ruokamme ja siitä kyllä tulee meille hommaa," tuumi Erkki toimellisen näköisenä.

"Mutta miten se käy päinsä?" kysyi Martta ihmeissään.

"Katsos, metsässä on marjoja. Voimme syödä niitä, mutta me voimme niitä myös myydä ja ostaa rahalla leipää ja maitoa."

"Kyllä sinä, Erkki, olet kekseliäs. Miten hauskaa meille tulee, kun saamme kulkea yhdessä täällä kauniissa metsässä ja hankkia itse itsellemme ruokamme!" Martta aivan hyppi ilosta tätä ihanaa tulevaisuutta ajatellessaan.

Erkki katseli hieman hymähtäen hänen lapsellista riemuaan ja tuntien itsensä kovin ymmärtäväiseksi, lausui hän:

"Meidän on lähdettävä nyt poimimaan mansikoita ja mustikoita päivälliseksi. Minulla on jälellä enää vain pari leipäpalaa."

Martta ehdotti, että he sentään ensin lukisivat aamurukouksensa, ettei kävisi niin hullusti kuin edellisenä iltana. Yhtä huolettomina kuin metsän siivekkäät laulajat lähtivät sisarukset sinä aamuna matkalle pyydettyään ensin Jumalan siunausta.

Ensin oli saatava selville, minne päin matka oli suunnattava.

"Miten saamme selvää ilmansuunnista näin keskellä päivää, kun aurinko ei nouse eikä laske?" ihmetteli Martta.

"Isä on minulle sen taidon opettanut. Näin keskipäivän aikana aurinko on etelässä ja puiden varjot lankeavat pohjoiseen. Silloinhan helposti löytää

muutkin ilmansuunnat. Jos asetut nenä pohjoiseen päin, on etelä selkäsi takana, itä oikealla ja länsi vasemmalla puolellasi."

Martta katsoi veljeänsä suurella kunnioituksella. "Kyllä sinä tiedät paljon", virkkoi hän vakavissaan.

Erkkiä ilahdutti Martan kiitos. "Niin, katsos, minä olen poika ja kokonaista kaksi vuotta sinua vanhempi. Tännepäin lähdetään."

Käsi kädessä iloisella mielellä sisarukset nyt lähtivät vaeltamaan eteenpäin läpi varjoisien metsämäkien, missä päivänsäteet pujottelivat koivun hienojen lehvien lomitse ja leikkivät kapeilla metsäpoluilla.

Vähän väliä he pysähtyivät poimimaan meheviä mustikoita. Ensin he söivät itsensä kylläisiksi, mutta sitten oli ruvettava keräämään niitä varastoon päivällistä varten. Mutta mihin niitä poimia? Erkki ehdotti, että he poimisivat hattuihinsa, mutta kuumassa auringon paahteessa, missä kypsimmät marjat kasvoivat, oli ajan mittaan hyvin tuskallista olla paljain päin.

"Hei, Erkki, minäpä tiedän," huusi Martta, "haetaan suuria tuohilevyjä ja tehdään niistä tuokkosia."

Suuren, kaatuneen koivun rungosta he kiskoivat kaunista, valkoista tuohta. Tötterön muotoisia niistä tahtoi väkisinkin tulla, mutta vähätpä siitä, kunhan ne vain tehtävänsä tekivät.

He tulivat suuren ahon rinteelle, ja sielläpä vasta oli komeita, kypsiä mansikoita, koko mäki oli ihan punaisena. Innoissaan lapset poimivat niitä tuokkosiinsa. Aurinko paahtoi kuumana, Erkkiä ja Marttaa alkoi jo kovasti väsyttää ja mieli teki vilpoiseen

metsään, mutta ensin oli saatava tuokkoset täyteen. Erkki oli aivan hiestä märkänä. Hänen mieleensä muistui järvi, jonka ohi he äskettäin olivat kulkeneet. Hän ehdotti Martalle, että he palaisivat takaisin järvelle uimaan. Mutta Martalla ei ollut halua palata takaisin. "Mitä hyötyä olisi lähteä takaisin päin. Voihan Jumala yhtä hyvin antaa meidän löytää järven edestäkin päin."

Ja hetken vaellettuaan he todella suureksi ihastuksekseen näkivät edessään pienen järven, jonka laineet houkuttelevina loiskivat rantaa vasten. Hetkeäkään aikailematta olivat he riisuneet vaatteet yltään ja juoksivat suoraa päätä veteen. Järvessä oli ihana tasainen hiekkapohja. Lapset telmivät ja pulikoivat siellä mielin määrin veden huuhdellessa heidän kuumia jäseniään.

Uinnin jälkeen maistui yksinkertainen ateria mainiolta. Hetkisen levähtivät pienet matkamiehet kanervikossa ennenkuin lähtivät jatkamaan marjanpoimintaansa. Nyt oli haettava oikein kauniita ja kypsiä marjoja, sillä heidän aikomuksena oli myydä saaliinsa tai saada se vaihdetuksi maitoon ja leipään.

Poimiminen tuntui heistä nyt oikein mieluisalta, kun aurinko oli mennyt pilveen eikä kuumuuskaan ollut enää niin painostavaa. Tuokkoset olivat jo täynnä suuria punaisia mansikoita.

Lapset eivät työn touhussa olleet huomanneet, että taivas oli käynyt synkäksi, vasta kun ukkonen alkoi jyrähdellä, huomasivat he uhkaavat pilvet. Samassa alkoi putoilla raskaita sadepisaroita. Ankara rajuilma oli nähtävästi tulossa. Erkki ja Martta katse-

livat neuvottomina ympärilleen suojaa etsien. Aivan heidän vieressään olikin mahtava kuusi, jonka tuuheat oksat muodostivat melkein läpäisemättömän katoksen. Siinä he nyt kyyköttivät pienellä kivellä aivan puun kupeessa.

Hämmästyneinä lapset katselivat vaskenkarvaisia pilviä, jotka tuon tuostakin singahuttelivat kirkkaita salamoita, joita seurasi voimakas ukkosenjyrinä. Erkin poski oli kalvennut. Häntä oli aina peloittanut ukonilmalla ja nyt, kun hän oli kahden pikku Martan kanssa pimeässä metsässä, tuntui ukkonen hänestä entistä kammottavammalta. Martta huomasi tämän ja työnsi pienen kätösensä veljen käteen. Kuta uhkaavampana ukkonen jyrisi, kuta tiheämpään salamat risteilivät synkällä taivaalla, sitä lähemmäksi toisiaan painautuivat pienet orvot.

Aivan läheltä alkoi kuulua kummaa ääntä, katkenneitten oksien ryskettä ja sitten läheneviä askeleita. Lapset höristelivät ihmeissään korviaan. Ja aivan oikein, siinä laahusteli vanha, hyvin omituisen näköinen eukko metsäpolulla. Eukolla oli kovin pitkä nenä ja päässä hänellä oli, kuumuudesta huolimatta, paksu huivi ja sen päällä vielä ihmeellinen korkea hattu. Hän kantoi kädessään kukkuraista marjakoppaa, toisella kädellä nojaten suureen sauvaansa. Hiljaa valitellen hän läheni lasten turvapaikkaa. Vanhuskin oli huomannut suuren kuusen tarjoavan hyvää suojaa sateessa.

Mutta kiirehtiessään rankkasateessa vanhus kompastui puun kantoon ja kaatui. Marjakori lensi ku-

Kiirehtiessään rankkasateessa vanhus kompastui puun kantoon ja kaatui.

moon ja marjat vierivät pitkin maata. Erkki ja Martta kiiruhtivat apuun.

"Oletteko loukkaantunut pahoin?" kysyi Erkki säälien.

"No, sen kai ymmärtänet", tiuskasi vanhus vihaisesti. "Tämä nyt vielä puuttui. Koko päivän olen ollut liikkeellä saadakseni kopallisen marjoja ja tuolla ne nyt ovat. Voi, voi."

"Voimmehan me poimia ne takaisin koppaanne", ehdotti Martta.

"Noukkia takaisin, kyllä kai. Kelpaisi todella tarjota herraskartanoon sellaista moskaa. Hohhoo! Niin, niin, kaikkea sitä ihmisraukan on kestettävä. Armo on tilannut ne ja ellen tule määrättyyn aikaan, ostaa hän marjat tietysti tenavilta, jotka lakkaamatta juoksentelevat siellä raakaleitaan kauppaamassa. Mutta Pekka-Jussin muorin marjojen vertaisia hän ei kyllä saa."

"Voittehan ottaa meidän marjamme, muori", ehdotti Martta.

Eukko silmäili lasten marjoja ja ääni oli jo paljon lauhkeampi hänen vastatessaan:

"No niin, eivätpä nuo hullumpia ole, mutta mitä äitinne sanoo, jos tulette kotiin ilman marjoja?"

"Meillä ei ole isää eikä äitiä, eikä meillä ole kotiakaan", vastasi Martta.

"Mitä sinä puhut!", huudahti Pekka-Jussin muori hämmästyneenä, "mutta tottapa teillä on kuitenkin joku, joka teistä pitää huolta?"

"Eikä ole, olemme ihan yksin. Olemme matkalla

Ahvenanmaalle. Siellä meillä on isoisä", vakuutteli Erkki.

Pekka-Jussin muorilla ei nähtävästi ollut käsitystä, missä Ahvenanmaa oli, ja sen takia hän tyytyi tähän selitykseen.

"Missä aiotte nukkua ensi yönä?", jatkoi vanhus.

"Täällä metsässä. Ei meillä ole muuta paikkaa, minne mennä", vastasi Erkki katsellen huolestuneena joka puolella heidän ympärillään virtailevia vesipuroja.

"Kuulkaahan, hyvät lapset", jatkoi vanhus, "teillä ei ole mitään yösijaa ja minulla ei ole marjoja. Jos annatte marjanne Pekka-Jussin muorille, saatte ensi yöksi katon päänne päälle. Suostutteko siihen?"

Erkki ja Martta riemastuivat kovasti vanhuksen ehdotuksesta ja sateen hieman tauottua lähtivät he kolmisin Pekka-Jussin muorin tuvalle. Kun vanhuksen marjahuolet nyt olivat haihtuneet, alkoivat uudet valitusvirret. Polvi oli pahoin kaatuessa loukkaantunut ja lonkkaa ahdisteli reumatismi aina näin sadeilmalla. Tämä oli mummon lempiaihe ja siitäkös riitti puhetta.

Vihdoin oltiin perillä harmaan, sammaltuneen tuvan luona. Tupa näytti olevan ihan luhistumispisteessään. Ovi oli matala ja kallellaan, ainoastaan Pekka-Jussin muorin tottuneet sormet kykenivät avaamaan ruostuneen lukon. Turvekatolla rehoittivat maksaruohot, voikukat ja kurjenpolvet. Mutta tuo matala maja, jonka katon alla Pekka-Jussin muori ensi kerran oli nähnyt päivän valon, jossa hän oli elänyt pitkän elämänsä monet tuskat ja niukat

ilot, se maja oli kuitenkin hänen vanhojen päiviensä ilo ja ylpeys, eikä hän mistään hinnasta halunnut muualla sulkea silmiään viimeiseen uneensa.

Vanhuksen ryppyisille kasvoille levisi tyytyväisyyden ilme kun hän näki rakkaan kotinsa, missä häntä odotti lepo ja lämmin.

"Kas niin", lausui hän, kun ovi naristen aukeni, "nyt voi vihdoinkin saada ryysynsä kuivatuiksi ja levähtää kaiken ahertamisen jälkeen. Olisivatpa nyt marjat herraskartanossa, niin kaikki olisi hyvin."

Erkki ja Martta silmäilivät hämmästyneinä ympärilleen astuessaan Pekka-Jussin muorin tupaan. Kaikki oli niin ihmeen pientä nurkassa olevasta uunista seinäkelloon asti. Pieninkin paikka tuvassa oli käytetty, vaadittiin nähtävästi suurta järjestelykykyä kun osasi asettaa esineet niin, että huoneessa pääsi liikkumaan.

Kahvipannu porisi jo tulella, sillä Pekka-Jussin muori halusi tarjota lempijuomaansa ystävilleen. Tuon tuosta kurkisti mummo huolestuneena ulos ikkunasta. Tosin ei enää satanut yhtä rankasti, mutta pilvinen taivas ennusti yhtämittaista yösadetta.

"Hohhoo!" valitteli hän, "ja minä kun tällaisella ilmalla olen niin huonovointinen ja tuota lonkkaakin niin kolottaa!" Mutta tyhjennettyään toisen kupillisen kahvia, kirkastui hänen otsansa. Hän laski kupin kädestä nyökäyttäen tyytyväisenä päätään. "Niin, ehkäpä tästä yritän lähteä." Hetken päästä hän kääntyi Erkin puoleen: "Katsos, nyt on niin hullusti, että minun, vanhan rämän, on kerrassaan mahdoton mennä herraskartanoon tänä iltana, mutta marjojen

on kuitenkin oltava siellä. Teidän on nyt kiltisti vietävä ne sinne. Tule tänne, poika, niin näytän sinulle, minne sinun on mentävä."

Ikkunasta näkyi komea, puutarhojen ja puistojen ympäröimä herraskartano.

"Tuonne kyllä löydän", vakuutteli Erkki.

"Taloon tultua menette keittiöön, mutta ette missään nimessä saa jättää koria muille kuin Armolle. Teidän on kerrottava terveiset Pekka-Jussin muorilta, että hän on loukkaantunut pahanpäiväisesti tänään metsässä. Maksun saan kyllä toiste. Saa nyt nähdä, osaatteko olla kohteliaita. Sen vain sanon, että hän on ylen hieno ja ylhäinen rouva.

Erkki ja Martta lähtivät matkalle luvaten tarkoin noudattaa Pekka-Jussin muorin neuvoja. Sateelta heitä suojasi muorin lainaama vanha, harmaa sateenvarjo.

"Martta, sinun on puhuttava tuon ylhäisen rouvan kanssa", tuumi Erkki heidän lähestyessään herraskartanoa.

"Mutta miten minä häntä oikein puhuttelen? Armo, sanoi Pekka-Jussin muori, mutta miten häntä voi niin nimittää."

"Ehkäpä hänen nimensä on Armo, vaikka se tuntuukin vähän oudolta."

"Minäpä sanon: rouva Armo. Ehkä häntä kutsutaan siten, kun hän on niin ylhäinen", tuumi Martta rikkiviisaan näköisenä.

"Mahtaa olla hienoa tämän talon väki", arvelivat lapset, kun komea linnamainen rakennus kohosi hei-

dän hämmästyneitten silmiensä eteen. Nyt olisi vain löydettävä tie keittiöön.

Parvekkeella huomasivat he naisen, joka korjasi astioita päivällispöydästä. Erkin ja Martan mielestä hän näytti kovin hienolta neidiltä. Arkaillen lapset lähestyvät häntä. Samassa pieni, valkopukuinen tyttö tuli hypellen avatusta parvekkeen ovesta. Erkki ja Martta saivat enemmän rohkeutta, niin että he uskalsivat nousta alimmalle portaalle pidellen yhä mahtavaa sateenvarjoa ylhäällä.

Nöyrästi tervehdittyään sopersi Martta: "Pyytäisin puhutella rouva Armoa itseään."

Palvelustyttö nauroi ääneen. "Rouva Armoa", päivitteli hän, "onko mokomaa ennen kuultu!"

Marttan mieli kävi alakuloiseksi, mutta hän rauhoittui huomatessaan vaaleakutrisen tytön veitikkamaisesti, mutta hyväntahtoisesti katselevan häntä.

"Äitiä sinä varmaan tahdot avata", ja tyttönen pyörähti ovesta sisään. Pian hän palasi seurassaan kaunis, vaaleapukuinen nainen, joka hymyili heille ystävällisesti.

"Tässä on rouva Armo", riemuitsi lapsi hyväillen äitinsä kättä.

Martta rohkaisi itsensä:

"Minulla on terveisiä rouva Armolle Pekka-Jussin muorilta. Hän on loukkaantunut aivan pahanpäiväisesti tänään metsässä eikä jaksanut tulla tuomaan rouva Armon tilaamia marjoja, vaan lähetti meidät."

"Ja oletteko te hänen lapsenlapsiaan?" kysyi rouva hymyillen ottaessaan marjat.

"Emme ole", vastasi Martta, "me olemme isoisän

lapsenlapset. Me vain nukumme Pekka-Jussin muorin tuvassa ensi yön ja sitten menemme isoisän luo."

Marjakoria tyhjentäessään tyttö kuiskasi jotakin äidilleen, johon äiti vastasi:

"Kyllä, kernaasti, Else pikkuinen. Vie lapset keittiöön, kyllä keittäjällä varmaan on jotakin tarjottavaa heille."

"Ei, äiti", tuumi Else, "lapset varmasti ujostelevat palvelijoita. Enkö saa tarjoilla heille leikkituvassani. Voi, miten se olisi hauskaa. Sano, äiti, enkö saakin?"

"Saat varsin kernaasti", vastasi ystävällinen rouva. Elsen juostessa keittiöön tilaamaan kaikkea, mitä "hienoihin pitoihin" tarvittiin, jutteli rouva lasten kanssa. "Pikku tyttöni haluaa pyytää teitä leikkitupaansa, siellä hänellä on teille jotakin tarjottavaa. Toivottavasti ette ole liian kylläisiä. Tämän hankalan kapineen voimme kenties jättää tänne." Hän sulki Pekka-Jussin muorin sateenvarjon, josta pienet vesipurot virtailivat portaille.

Else riensi takaisin noutamaan pieniä vieraitaan leikkituvalle. Tytön ystävällinen iloisuus haihdutti pian sisarusten ujouden. Koko heidän huomionsa kiintyi Elsen näyttelemään komeuteen.

Elsen leikkitupa oli oikea pieni talo. Köynnösruusujen ympäröimältä parvekkeelta johti kaksi ovea kumpikin mitä somimpaan pikku huoneeseen. Toinen huone oli oikea liedellä varustettu keittiö. Kaapissa oli kaikenlaisia ruoan valmistukseen ja tarjoiluun tarvittavia talousesineitä. Lasten ihastus oli rajaton Elsen selittäessä, että heidän ateriansa tarjotaan noilta pieniltä ruusunnuppu- ja lemmikkilautasilta.

Erkistä ja Martasta oli kaikki aivan satumaista. Melkein Martan kokoinen nukke näytti nukkuvan sohvalla. Pikku Martta seisahtui kuin lumottu sitä katselemaan. Hän näytti epävarmalta, oliko se elävä lapsi vai eikö.

"Saat ottaa sen syliisi", lupaili Else. Loistavin silmin istuutui Martta nuken viereen nostaen sen polvilleen. Silloin, oi, ihmettä; avautui hitaasti kaksi suurta ruskeata silmää. Else iloitsi nähdessään, millä ihastuksella Martta katseli hänen lempinukkeaan ja miten hellästi hän silitteli "Lailan" tummia kiharoita. Ei hän milloinkaan ollut huomannut leikkikalujaan niin kauniiksi kuin tänään ihaillessaan niitä noitten lapsukaisten seurassa.

Kun Erkki oli katsellut hetkisen äänetönnä tyttöjen leikkiä, kiintyi hänen huomionsa pöydällä oleviin kuvakirjoihin. Hän ihaili päällimmäisen kirjan kansilehdellä olevaa kuvaa uskaltamatta avata sitä. Else huomasi sen ja sanoi:

"Jos sinua haluttaa, saat lukea sitä sillä aikaa, kun Martta auttaa minua pöydän kattamisessa." Sitä ei tarvinnut Erkille kahdesti sanoa. Oli vaikea päätellä, kuka heistä kolmesta oli onnellisin, Erkkikö, jota Robinson Kruusoen lukeminen hurmasi, Marttako auttaessaan Elseä kaikkein somimman pöytäkaluston kantamisessa kaapista vai Elsekö, joka nyt oikein huomasi todeksi äitinsä sanat: 'Jaettu ilo on kaksinkertainen ilo.' Pieni pöytä oli sievästi katettu ja sisäkkö toi tarjottimella herkkuja: tuoreita vehnävoileipiä, ohukaisia, karviaismarjakiisseliä ja maitoa.

Iloinen ja kiitollinen oli kolmikko, joka istuutui Elsen ruokapöytään. Pienet vadit olivat lukemattomia kertoja täytettävät. Iloisessa seurassa maistui ruoka mainiosti sekä emännälle että vieraille.

Aterian jälkeen oli Erkin ja Martan heitettävä hyvästit pikku emännälle. Vaikeata oli erota kiltistä ja ystävällisestä Elsestä ja kaikista hänen tarjoamistaan iloista. Else huomasi, miten Erkki kaihoten katseli Robinsonia ja lupasi, että hän saa kirjan mukaansa. "Olen jo lukenut sen. Minulla on monta muuta kirjaa, saat pitää sen", lausui Else. Sitten hän kääntyi Martan puoleen:

"Sinunkin pitää saada jokin muisto minulta. Sano, mitä mieluimmin haluat. Lailaa, joka on lapseni, en voi antaa sinulle, mutta muuten saat valita, mitä ikinä haluat."

Martan pää oli mennä pyörälle. Kaikki se ihanuus, jota hän iltapäivän kuluessa oli nähnyt, kangasti nyt hänen edessään. Epäröiden hän silmäili kauniita tauluja, pieniä kirkkaita keittoastioita, kukkamaljakoita, kaikkia keittiön kaapissa olevia aarteita, mutta hän älysi niiden olevan täällä oikealla paikallaan. Niistä ei hänellä olisi suurtakaan hyötyä matkalla isoisän luo. Silloin hänen silmänsä kiintyivät kauniiseen kansiniekkakoriin ja valinta oli tehty. "Tuohon olisi mainion hyvä poimia marjoja, en kai voi sitä saada?"

Else nauroi hänen valinnalleen ja täytti korin kemujen jätteillä. Else oli kuullut lasten matkasuunnitelmista ja arveli, että olisi hyvä, jos huomispäivän matkaa varten olisi vähäsen evästä.

Elsen äiti lähetti Pekka-Jussin muorillekin koko

joukon tuliaisia. Oli toki onni, että lapsilla oli millä muoria lepytellä. Lasten palatessa oli muori hyvin synkän näköinen, eikä hänen mielensä vähääkään lauhtunut kuullessaan, miten ystävällisen vastaanoton hänen vieraansa olivat herraskartanossa saaneet.

"Ja nyt te tietysti juoksette siellä jok'ikinen päivä tyrkyttämässä mansikoitanne, ettei toinen raukka tiedä, minne panna vaivoin kerätyt marjansa", tokaisi muori vihaisena.

Erkki vakuutteli, ettei heillä ollut ollenkaan aikomusta asettua hänen tielleen, vaan jatkaa matkaansa aivan toisille seuduille.

Kun Pekka-Jussin muori nyt käsitti, etteivät Erkki ja Martta olleetkaan hänen kilpailijoitaan, tuli hänestä mitä ystävällisin emäntä. Vinniltä tuotiin alas tyynyjä, niistä valmistettiin kaksi vuodetta, toinen lattialle Martalle ja toinen Erkille saranapöydälle.

Lasten päästyä vuoteisiinsa muori haki esille suuren vanhan kirjan ja istuutui Erkin päänalusen viereen. Hän asetti nenälleen suuret messinkisankaiset silmälasit ja virkkoi: "En tiedä, miten nykymaailman tapa on, mutta kun minulla olivat lapseni kotona, luin aina heille iltavirren ja sitten saivat he lukea iltarukouksensa."

Tuulen humistessa kuusen latvoissa ja sateen rapistessa ikkunaa vasten istui vanhus, kädet ristissä kuluneilla kirjanlehdillä, lukien juhlallisella, laulavalla äänellä huojutellen ruumistaan edestakaisin:

Jo päivä laskee, kuitenkin
luonamme olet alati.

Ja nukkuissamme, Jumala,
Sä olet yömme vartija.

Ja Herrain siipein varjossa,
kylät, maat ovat levossa,
myös hyväin lasten turvaksi
on enkelit ain' avuksi.

Ken Herran käskyt noudattaa,
suloisesti hän maata saa.
Hän nousee jälleen iloissaan
ja kiittää Isää ainiaan.

PIMEYDEN KAUTTA VALOON

ERKKI JA MARTTA olivat seuraavana aamuna jättäneet hyvästit Pekka-Jussin muorille ja jatkaneet matkaansa. Illan suussa he olivat saapuneet kauniille metsäiselle mäenrinteelle. Paikka viehätti heitä kumpaakin ja niinpä he päättivätkin yöpyä siellä.

Kaksi viikkoa oli vierähtänyt lapsilta melkein huomaamatta. Metsämäki oli ollut jatkuvasti heidän kotinaan. Aamusta iltaan he olivat vaeltaneet pitkin tienoota mansikoita poimien. Tuohesta he tekivät pieniä tuokkosia ja kävivät myymässä läheisellä rautatieasemalla näitä mansikkatuokkosiaan matkustajille. Asemalle mennessään he tavallisesti poimivat vanamoita, jotka Martta järjesti sieviksi pikku kimpuiksi. Kilvan matkustajat niitä Martalta ostivat. Kuluneet kaksi viikkoa olivat olleet Erkille ja Martalle onnenpäiviä. He olivat ansainneet hyvin mansikkatuokkosillaan. Huolimatta siitä, että he olivat ostaneet yhtä ja toista ruokatavaraa, oli heille kertynyt sievoinen summa säästörahoja.

Mutta sitten oli taivas äkkiä peittynyt pilveen. Oli jo satanut kaksi päivää peräkkäin. Oleskelu met-

Tuohesta he tekivät pieniä tuokkosia ja kävivät myymässä läheisellä rautatieasemalla näitä mansikkatuokkosiaan matkustajille.

sässä menetti kaiken viehätyksensä. Sen lisäksi heidän tulolähteensä, mansikat, alkoivat olla hyvin harvinaisia. Oli ollut pakko käyttää säästöjä ruoan ostoon. Erkkiä alkoi jo surettaa, ettei heidän matkasuunnitelmansa voisi koskaan toteutua.

Kun viipymisestä ei näyttänyt olevan mitään apua, päättivät lapset lähteä matkalle kohti Turkua. Sieltä ehkä heille avautuisi tilaisuus päästä perille Ahvenanmaalle. Kauniit unelmat junamatkasta heidän oli pakko heittää pois mielestään. Heidän säästönsä olisivat kokonaan huvenneet matkalippujen ostoon. Käsi kädessä he lähtivät vaeltamaan pitkin radan vartta kulkevaa maantietä. Silloin tällöin he poikkesivat tien oheen ostamaan ruokaa talonpoikaistaloista.

Matka edistyi hitaasti. Tuon tuostakin sadekuurot pakottivat heidät hakemaan suojaa tuuheitten kuusien alta.

Reippaalla mielellä he olivat aamulla lähteneet matkalle, mutta kun he illan tullen lopen uupuneina paneutuivat levolle märälle nurmikolle, vierähtivät kuumat kyynelkarpalot pienokaisten poskipäille. He tunsivat itsensä sanomattoman orvoiksi. He hiipivät hyvin lähelle toisiaan, mutta siitä huolimatta kylmyys jäyti heidän jäseniään.

Tiheä tihkusade herätti heidät seuraavana aamuna. Erkki kohottautui ensin istumaan, kylmien väreiden puistattaessa hänen ruumistaan. Hän ehdotti Martalle, että he lähtisivät heti juoksemaan lämpimikseen, mutta ihmeekseen hän huomasi, ettei Martta näyttänyt ollenkaan viluiselta. Poskilla liekehti heh-

kuva puna ja silmissä oli omituinen loiste. Erkki tarttui siskoaan kädestä. Se oli polttavan kuuma.

"Oi, onpa hyvä, ettei sinulla ole kylmä", sanoi Erkki, "minua palelee niin."

"Kyllä minulla on oikein lämmin, mutta pääni, voi, miten siihen koskee. Kurkkuni on myös kovin kipeä."

Erkki katseli pikku Marttaa ja samassa välähti hänen mielessään ikävä muisto. Tuollainen liekehtivä puna oli ollut isänkin poskilla viime päivinä. Salaman tavoin iski hänen mieleensä ajatus: "Entäpä, jos Marttakin kuolee!" Ei, se ei saa tapahtua. Erkki kumartui siskonsa yli ruumiillaan suojatakseen häntä kylmältä sateelta. Mutta mitä apua siitä oli? Olihan Martta jo aivan likomärkä. Oi, nytpä hän tietää, mitä on tehtävä!

"Martta pieni", lausui hän hyväillen viileällä kädellään hänen polttavaa otsaansa, "etkö jääkin tänne vähäksi aikaa, minä käyn etsimässä jonkun paikan, missä saisimme suojaa sateelta?"

Martta katsoi häneen hajamielisenä: "Kyllä minä jään tänne."

Nähdessään Martan noin välinpitämättömänä ja uupuneena, tuntui Erkki-raukasta kuin kaikki olisi mennyttä. Levottomuus ajoi hänet eteenpäin, aivan kuin Martan elämä riippuisi siitä, miten pian hän kykenisi hankkimaan hänelle turvapaikan. Erkki juoksi epätoivoisena sinne tänne, löytämättä mitä etsi, kaiken aikaa silmissään Martta poloinen makaamassa kuumeisena märässä ruohikossa. Silloin johtuivat hänen mieleensä sanat: "Herra, armahda meitä!" Hän ei oikein tiennyt, missä hän oli ne kuul-

lut, mutta ne löysivät vastakaikua hänen apua kaipaavassa, ahdistetussa sydämessään. Erkki pysähtyi, risti kätensä, kohotti silmänsä pilvistä taivasta kohti ja huusi kerta toisensa jälkeen: ”Jumalani, Jumalani, armahda meitä!”

Lähtiessään taas eteenpäin uskoi hän täydestä sydämestään, että Jumala oli hänen rukouksensa kuullut. Hän ei enää harhaillut umpimähkään sinne tänne, vaan suuntasi kulkunsa eräälle kukkulalle, josta varmaankin olisi laaja näköala yli tienoon. Seistessään kukkulalla juoksusta läähättäen, huomasivat hänen tarkkaavat silmänsä kukkulan juurella matalan karjavajan. Saman tien Erkki pyörähti ympäri ja lähti harppimaan riemuissaan suorinta tietä Martan luo.

”Martta, rakas Martta”, huusi hän jo kaukaa, ”olen löytänyt hyvän suojapaikan, jossa on oikea katto. Jaksatko käydä sinne?”

Hiljaa valitellen nousi Martta istumaan. ”Kyllä minä yritän”.

Onneksi matka ei ollut vallan pitkä. Tultuaan vajaan huomasivat lapset ihmeekseen, ettei se ollutkaan aivan tyhjä. Suuri ruskea lehmä makasi eräässä nurkassa, johon oli levitetty vähän heiniä. Se ei näyttänyt ollenkaan aralta, katseli vain sisääntulijoita tyynin, lempein silmin. Erkki oli paimenpoikana ollessaan tottunut lehmiin ja tiesi niiden voivan olla varsin lauhkealuontoisia. Siksi he menivät pelkäämättä sisälle.

Erkki ymmärsi, ettei ollut hyvä antaa Martan olla märissä vaatteissa. Hän auttoi Marttaa riisuu-

tumaan ja hetkisen hyväiltyään lehmää, hän asetti Martan sen viereen, pehmeää, lämmintä turkkia vasten. Peitteeksi hän levitti sylillisen heiniä. Martta itse oli liian uupunut jaksaakseen tajuta, mitä tapahtui. Hetken siinä levättyään hän nukahti.

Erkki, joka kaikin mokomin halusi, että lehmä pysyisi hiljaa alallaan, istuutui sen viereen hiljaa silitellen sen kaulaa. Vastapalvelukseksi lehmä silloin tällöin nuolaisi hänen kättään. Ei kestänyt kauan, ennenkuin Erkkikin jo nukkui.

Hetken kuluttua lähestyi nuori nainen vajaa. "Tul' lehmän, tul', tul', lehmän, tul' ", huuteli hän tullessaan. Ja vähän ajan päästä hieman kärsimättömästi: "Mansikki, Mansikki, missä olet, kun et tule vastaan?" Hän joudutti askeleitaan. Hämmästyneenä hän pysähtyi vajan ovelle. Odottamaton näky kohtasi häntä. Mansikki käänsi hiljaa päätään ystävällisesti ynisten: "Mmm-huu". Samassa Erkki heräsi silmäillen hämillään Mansikkia, sisartaan ja kauimmin vierasta tyttöä, joka kummastellen ja säälien katseli häntä.

"Lapsi kulta", lausui vihdoin vieras, "mistä olette ja miksi ette pysy kotona tällaisella pahalla säällä?"

Kun Erkki oli hieman tointunut hämmästyksestään, kertoi hän lyhyesti heidän surullisen tarinansa ja pyysi anteeksi, että he olivat omine lupineen tunkeutuneet karjavajaan.

Nuori tyttö kuunteli Erkin kertomusta kyyneleet silmissä ja sitten hän kumartui Martan puoleen. Hän nosti lapsen syliinsä lausuen:

"Pikku raukkahan on kuuma kuin kekäle. Tule,

Erkki heräsi silmäillen hämillään Mansikkia, sisartaan ja kauimmin vierasta tyttöä, joka kummastellen ja säälien katseli häntä.

poikani, mennään kotiin äidin luo! Hän kyllä osaa meitä auttaa. Mansikki saa nyt odottaa."

Nukkuva tyttö sylissään ja poika vierellään hän kulki reippaasti kapeata metsäpolkua. Koivun lehväin välitse häämöitti jo hauska, punaiseksi maalattu talonpoikaistalo. Pihalla pyrähteli heitä vastaan valkoinen kanaparvi odottaen saavansa jotakin hyvää ja suuri harmaa kissa hykerteli mielistellen tytön kintereillä.

"Kas, vain, nyt kuvittelette, ettei Marjalla ole muuta tehtävää kuin teitä ruokkia. Tänään kyllä saatte hetkisen odottaa."

Erkki oli vähän peloissaan. Olisikohan "äiti" yhtä ystävällinen kuin Marja? Tuvan oven avautuessa hiipi Erkki uuden ystävänsä taakse kurkistellen sieltä arkana ympärilleen. Lieden luona istui vanha mummo perunoita pesemässä.

Marja riensi heti hänen luokseen kertoen, mistä oli pienokaiset löytänyt. Erkki huomasi, että mummo sitä kuunnellessaan kävi kovin murheelliseksi. Sitten kohtasivat Erkin silmät mummon katseen — miten hyvä ja lempeä se katse oli! Erkki aivan unohti painaa katseensa maahan niin kuin hänellä viime aikoina oli ollut tapana tehdä vieraitten parissa. Aivan kuin aurinko olisi alkanut paistaa, niin sydän lämpeni mummon ystävällisesti ojentaessa käsivartensa häntä vastaan. Empimättä riensi Erkki suoraan vanhuksen syliin. Tuo rakkaus teki niin sanomattoman hyvää kaiken sen jälkeen, mitä hän viime aikoina oli saanut kokea. Erkki painoi päänsä mummon rintaa vasten ja nyyhkytti. Mummo hyväili häntä hiljaa ja sa-

malla hän pyysi Marjaa ottamaan esille tyynyjä ja valmistamaan pikku tytölle vuoteen sohvalle.

Marjan rientäessä puuhiinsa nosti hän nukkuvan lapsen vanhuksen polville. Mummo katseli hellästi Marttaa ja jutteli rohkaisevasti Erkille:

”Siskollesi tekee nukkuminen oikein hyvää. Saatpa vaan nähdä, lapseni, kohta me taas saamme hänet terveeksi.”

Erkki luotti täydellisesti mummoon tässä suhteessa. Ilolla hän tunsi, että toinen hänen kanssaan jakoi huolet pikku siskosta. Oli kuin raskas kivi olisi äkkiä vierähtänyt pois hänen sydämeltään. Mieli tuntui niin iloiselta ja keveältä. Teki ihan mieli ilosta hyppiä ympäri huonetta.

Kun Martta oli pantu vuoteeseen, pyysi mummo Marjaa tekemään Erkille suuren voileivän.

”Aamiaisemme ei vielä aivan heti valmistu”, puhui mummo, ”mutta sinulla, Erkki, on varmasti kova nälkä, kun olet viime päivinä kävellyt kovin pitkiä matkoja. Tuopa tuolta pöydältä kuppi, niin saat lämmintä kahvia. Sinun on oikein kovasti syötävä, ettet sinäkin vielä sairastuisi.”

Marjan hoidellessa ulkona kaksi- ja nelijalkaisia hoidokkejaan istui Erkki mummon jalkain juuressa varsin tyytyväisenä. Hän kertoi yhtä ja toista kuluneesta elämästään. Oli niin helppo kertoa, kun mummo kuunteli tarkkaavana ja osaaottavaisena.

Mutta eräs seikka Erkkiä kummastutti: mummo, joka näytti olevan niin aulis auttamaan, ei vielä kertaakaan ollut liikahtanut paikaltaan. Hän oli vain

pyytänyt milloin Marjaa milloin Erkkiä toimittamaan, mitä halusi.

Ehkäpä mummo huomasi Erkin kummeksivan katseen, sillä hän lausui:

”Kyllä minä varmasti sinusta olen hyvin laiska vanha mummo, kun lakkaamatta vaivaan toisia pyynnöilläni, mutta katsos, sairaus on tehnyt minut rammaksi. En kykene ollenkaan liikkumaan omin neuvoin.”

Erkki katsoi häneen suurin, säälivin silmin, ”voi, miten paljon sinun onkaan täytynyt kärsiä, rakas mummo”, sanoi hän.

”Kiitos, poikani. Mutta Jumala on ollut minulle kuitenkin ihmeen hyvä. Hän on antanut minulle hyvän miehen, joka mielellään työntää minua tässä rullatuolissa minne vain haluan ja reippaan, ystävällisen tyttären, joka tekee melkein kaikki kodin askareet. Työtä tehdessään Marja on alati iloinen, visertää kuin leivonen pitkin päivää. Tämä sairauteni ei tunnu niinkään raskaalta kuin sinä ehken kuvittelet.

Aivan kuin äitinsä sanoja vahvistaakseen kuului ulkoa pihalta Marjan reipas laulu. Samassa hän jo ilmestyi ovelle kantaen maitokiulua kummassakin kädessä. ”Terveisiä Mansikilta! Kun illalla menen lypsämään, on sinun, Erkki, tultava mukaan, niin saat oikein tutustua minun erinomaiseen lehmääni. Sen vertaista ei kyllä ole toista. Siitä varmasti olemmekin Erkin kanssa yhtä mieltä.”

Marja oli jutellessaan kattanut pöydälle mummon valmistaman aamiaisen.

Marttakin oli herännyt. Erkki riensi hänen luok-

sensa kertomaan, miten kaikki surut nyt olivat päättyneet, kun he olivat tulleet näin hyvien kilttien ihmisten luokse. Kyllä Marttakin varmasti heti paranisi. Erkin innokkaasti jutellessa aukeni ovi ja isäntä astui huoneeseen. Martan kasvot kirkastuivat äkkiä. Hän ojensi molemmat kätensä sisääntulijaa kohti ja huudahti: "Oi, katso, setä! Miten hauskaa, että tulette tänne!"

"Mutta mitä ihmettä, oletko sinä Oton pieni ystävä?" Vanhus nosti tytön polvilleen ja siihen Martta jäikin istumaan painaen turvallisesti poskensa hänen olkaansa vasten.

Nyt vasta selvisi, että Erkki ja Martta olivatkin tulleet Tammistoon, Oton kiltin kummisedän luo. Lapset saivat nyt kertoa matkansa vaiheet aivan alusta lähtien. Erkki oikeastaan kertoi ja Martta istui ääneti vanhan ystävänsä sylissä kasvoillaan syvän levon ja turvallisuuden ilme, aivan kuin hän nyt olisi löytänyt sataman, josta ei enää aikonutkaan lähteä.

Aamiaisen jälkeen Erkki sai lähteä sedän mukana niitylle. Siellä oli koko joukko kauniita lehmiä, mutta erikoisesti Erkkiä kiinnostivat Harmo ja Rusko, talon komeat hevoset, jotka kaukaa juoksivat heitä vastaan katsomaan olisiko isännällä leipäpala taskussa heitä varten.

Seuraavina päivinä olivatkin Erkin suurimpana ilona nämä kävelyt sedän kanssa talon pelloilla ja niityillä. Saipa Erkki olla apuna heinäkuorman teossakin, mutta hauskinta hänestä oli ajella ladolle täyden heinäkuorman päällä. Kovin mielellään hän lähti

myöskin Marjan kanssa ruokkimaan vasikoita, porsaita ja kananpoikasia.

Martasta oli oikeastaan hauskaa tuon vaivaloisen vaelluksen jälkeen maata kaiket päivät pehmeässä vuoteessa rakkaan mummon hyväilemänä ja hoitelemana. Näitten päivien aikana tuli mummosta ja pikku Martasta erottamattomat ystävät.

Heti kun Martta sai nousta vuoteesta, oli hänen suurimpana ilonaan juosta mummon asioilla. Mummo osaisi olla aina iloinen ja kiitollinen pienimmästäkin avusta. Hyvässä hoidossa Martta voimistui ihmeen pian. Tuon tuostakin toi Marja suuren munan, jonka hänen kaunein kanansa oli Martalle lähettänyt ja setä halusi välttämättä, että hänen kullanmurunsa oli juotava lasillinen Mansikin maitoa heti Marjan tultua kotiin maitokiuluineen.

Tällä välin oli setä käynyt Ollilassa. Nämä olivat olleet kovasti hämmästyneitä kuullessaan Erkin ja Martan vaiheista. Sedän kysyessä kadonneen hopealusikan kohtaloa oli Ollilan emäntä hieman häpeissään kertonut, että lusikka oli löytynyt heinikosta portaiden vierestä "ettei heidän sen asian tähden tarvinnut juoksennella maita mantereita". Sedän lähtiessä oli Ollilan emäntä kerrassaan heltynyt pienokaisille, esiliinan helmalla silmiään pyyhkien oli päivitellyt:

"Olipa siunattu asia, että nuo raukat joutuivat niin erinomaisten ihmisten luo. Toisella köyhällä raukalla, joka aamusta iltaan saa ahertaa työssä, ei ole aikaa eikä varoja ottaa osaa vieraiden lasten kohtaloon, kun on yltäkyllin omissaankin." Setä ei oikein päässyt sel-

ville, itkikö Ollilan emäntä säälistä itseensä vaiko katumuksesta, kun oli tullut oltua ilkeä Martalle.

Setä sai vielä käynnillään kuulla, ettei Juho Eskolan ollut tullut kirjoitettua Ahvenanmaalle ennen lasten häviämistä ja senjälkeen se hänestä tuntui turhalta.

Tammiston setä katsoi nyt velvollisuudekseen kirjoittaa lasten isoisälle. Sedän kirjoittaessa istui hänen vaimonsa hyvin vakavan näköisenä mietteissään ja puhui puoliääneen itsekseen:

"Niin, olisihan noille pikku poloisille hyvä, jos heidän isoisänsä vielä eläisi ja ottaisi heidät hoiviinsa, mutta tyhjältä tulee täällä tuntumaan heidän lähdettyään. Tytön-typykkä, joka aina pysyttelee lähelläni, ilahduttaa minua noilla lapsellisilla laverruksillaan. Ja miten auliisti hän palveleekaan minua Marjan poissa ollessa. Mutta tapahtukoon, Jumala, sinun tahtosi. Minä en suinkaan itsekkäistä syistä halua toivoa, etteivät he pääsisi isoisän luo."

Tammiston setä oli viisas mies. Hän tosin kirjoitti lasten vanhempien toivoneen, että isoisä ottaisi heidät hoitoonsa, mutta hän mainitsi samalla, että hän sekä hänen vaimonsa sydämestään pitivät pienokaisista ja varsinkin hänen vaimonsa oli erikoisesti kiintynyt pikku Marttaan.

ISOISÄN VASTAUS

KIRJE ISOISÄLLE oli lähetetty ja vastausta odotti jännittyneenä ainakin yksi Tammiston asukkaista. Vaikka setä oli alunpitäen vakuuttanut, että isoisän kirje voisi saapua korkeintaan parin viikon kuluttua, Erkki ei yhtenäkään päivänä unohtanut kysyä: "Luuleeko setä isoisän jo saaneen kirjeen? Mahtaako isoisä jo tänään kirjoittaa?" tai "tulisikohan vastaus jo tänään?" Odottavan aika tuntui kovin pitkältä.

Lämpiminä kesäiltoina oli sedällä tapana istua portailla jotakin työtä näperrellen. Hänen vierellään istui täti lepuuttaen hetkisen ahkeria käsiään nauttien ihanasta kesästä, "jonka Jumala oli meille suonut, näyttääkseen meille, miten suuresti Hän meitä rakastaa". Martalla oli tapana silloin juoksennella pitkin niittyjä poimien tädille kukkia. Martta nautti nähdessään, miten tädin kasvot säteilivät tyytyväisyydestä hänen hengittäessään niitten suloista tuoksua ja järjestellessään tuota kirjavaa kokoelmaa somiksi pikku kukkanipuiksi, joilla kaunisti huonettaan.

Sellaisina hetkinä Erkillä oli tapana hiipiä omaan lempipaikkaansa.

Rakennuksen takana oli jasmiinipensaisto, joka juuri nyt oli täydessä kukassaan. Siellä Erkki tunsi itsensä täysin onnelliseksi. Ajatukset ja muistot tulvivat mieleen aivankuin olisivat virranneet esiin valkokukkain kuvuista.

Tällaisina hetkinä hän muisteli äitiään. Myöhemmät tapahtumat olivat ajaksi syrjäyttäneet nuo muistot, mutta hänen isoisää ajatellessaan ne taas muuttuivat selviksi ja todellisiksi. Hän muisteli, miten kirkkaina äidin silmät säteilivät kun hän puhui lapsuutensa kodista ja rakkaasta isästään. Eräs tapaus oli haihtumattomasti painunut herkän pojan mieleen. Eräänä päivänä olivat siskokset leikkineet äidin sairashuoneessa. Leikin hetkeksi keskeytyessä luuli Erkki kuulleensa äidin nyyhkyttävän. Vuoteen luo hiipiessään huomasi hän, että äiti oli painanut kasvonsa tyynyä vasten ja itki. Erkki yritti hyväilyllään lohduttaa äitiä. Pian hän tyyntyikin, kuivasi kyyneleensä ja virkkoi: "Erkkini, puhutaan yhdessä Jumalalle." Äiti sulki Erkin kädet omiinsa ja sitten hän hartaasti ja lämpimästi jätti pienokaisensa taivaallisen Isän suojaan, rukoillen Jumalaa suomaan heille kodin isoisän luona ja tekemään heidät iloksi hänelle.

Näitä ajatellessaan hänen ajatuksensa saman tien rakentelivat tulevaisuuden suunnitelmia, jotka aina liikkuivat isoisässä ja hänen kodissaan.

Martan onnellisessa sydämessä ei sitä vastoin ollut mitään tilaa tulevaisuuden tuumille. Hän eli vain hetken kerrallaan täysin nauttien sen tarjoamasta ilosta.

Eräänä iltana Erkin palatessa kotiin niityltä hän tapasi sedän portailla syventyneenä kirjeen lukemiseen. Erkin sydän melkein taukosi sykkimästä. Kirjeet olivat harvinaisia talossa. Erkki oli varma, että kirje oli juuri isoisältä, mutta kysyä hän ei sitä tohtinut peläten saavansa kieltävän vastauksen. Erkki hiipi hiljaa verannalle ja istuutui hiljaa sedän lähettyville. Tämä ei huomannut poikaa, vaan jatkoi lukemista miettivän näköisenä. Vihdoin hän nosti silmänsä ja huomasi Erkin, joka herkeämättä katseli häntä aivankuin hänen kasvojensa ilmeistä arvatakseen kirjeen sisällön.

”Tulehan tänne, rakas Erkki”, sanoi setä vetäen pojan viereensä. ”Sinua tämän kirjeen sisältö ennen kaikkea koskee.”

Marttakin oli saapunut ja henkeään pidättäen lapset nyt kuuntelivat kirjettä, joka oli ratkaiseva heidän tulevan kohtalonsa. Setä luki:

”Kunnioitettu lautamies Jooseppi Päiviö!

Ensiksi tahdon teille ja vaimollenne lausua lämpimät kiitokseni kaikesta ystävällisyydestä ja huolenpidosta, jota olette osoittaneet lapsenlapsilleni. Mieleni tuli murheelliseksi, kun kuulin, että he niin kauan ovat olleet suojaa ja turvaa vailla. Ehkä voin puolustaa itseäni sillä, että minä, heidän ainoa elossa oleva omaisensa, olen ollut tietämätön heidän olemassaolostaan. Mutta itse minä kuitenkin olen ollut tähän kaikkeen syypää.

Kirjeestänne huomasin, että sekä te että lapset olette tietoisia siitä erimielisyydestä, mikä minun ja tyttäreni välillä oli hänen naimisensa johdosta, jota

en voinut hyväksyä. Olen myöhemmin katkerasti katunut kovuuttani ja koettanut sovittaa, mitä olin rikkonut, mutta luultavasti kirjeeni eivät koskaan tytärtäni saavuttaneet.

Kolme vuotta sitten näin sanomalehdestä, että tyttäreni päivät olivat päättyneet. Senjälkeen on raskaana painanut mieltäni ajatus, etteivät viimeiset keskenämme vaihtamat sanat olleet hyvät. Jos eromme raskaana on painanut tytärtäni, ei se suinkaan minusta ole tuntunut helpommalta. Nämä viimeiset kaksitoista vuotta ovat tehneet minusta kumaraselkäisen, harmaahapsisen vanhuksen.

En voi lapsenlapsilleni tarjota iloista kotia, mutta kuitenkin olisi minulle suurin onni saada sulkea tyttäreni lapset syliini ja saada pitää heistä huolta. Jumala on siunannut minua ulkonaisesti näitten vuosien aikana, ettei lapsilta siinä suhteessa tule mtään puuttumaan.

Minulla on myös taloudenhoitaja, joka on hoitanut hyvin taloani tyttäreni lähdettyä. Mutta sydämestäni soisin, että tyttäreni tytär kerran ottaisi käsiinsä kotini hoidon. Tuollaiset taloudenhoitajat haluavat kaikessa hallita oman mielensä mukaan.

Juuri siitä syystä, että Riitta-neiti on tyly luonteeltaan, pelkään, ettei Martta oikein viihtyisi hänen hoidossaan. Olisin hyvin kiitollinen, jos vaimonne hyväntahtoisesti haluaisi pitää Martan luonaan vielä muutaman vuoden, niin kauan kuin hän on äidillisen hoidon tarpeessa. Tietysti minä vastaan kuluista hänen puolestaan. Mutta Erkin minä sitä vastoin haluaisin nyt heti luokseni. Taloni on aivan kaupungin ul-

kopuolella. Hän voi käydä koulua kaupungissa ja kuitenkin asua kotona.

En ole ansainnut iloa saada nähdä lapsenlasteni kasvavan suuriksi minun silmieni alla, mutta kenties Jumala on kuullut rukoukseni ja antanut anteeksi vääryyteni lapsiraukkaani kohtaan.

Toivon pian saavani kuulla, hyväksyttekö ehdotukseni ja haluaako vaimonne ottaa pikku Martan hoiviinsa.

Teidän kiitollinen
Antti Salmela."

Syntyi hetken äänettömyys sedän luettua kirjeen. Erkkiin kirje oli tehnyt syvän vaikutuksen. Hänen silmänsä täyttyivät kyynelillä. Hiljaa hän hiipi alas portailta ja hävisi jasmiinipensaistoon. Hän halusi olla yksin voidakseen oikein ajatella loppuun tuon ihmeellisen ajatuksen: "Isoisä elää, oma isoisäni! Hän ikävöi nähdä minua, enkä tule olemaan koditon ja hyljätty." Riemukas ilo täytti hänen sydämensä. Maatessaan siinä silmäillen sinitaivasta, joka häämöitti jasmiinioksain lomitse, oli hänen pakko kerta toisensa jälkeen huudahtaa: "Kiitos Jumalani, kiitos rakas Jumalani!"

Martta juoksi suoraan sisään tädin luo, joka istui tavallisella paikallaan ikkunan ääressä, kiipesi hänen polvilleen ja kietoi käsivartensa rakkaan ystävänsä kaulaan.

"Täti, rakas pieni täti kulta, saanko jäädä luoksesi? Isoisä ei voi ottaa minua kotiin vielä moneen, moneen vuoteen."

Setä tuli myös huoneeseen ja kertoi nyt isoisän kirjeen sisällön. Täti näytti olevan yhtä iloinen saadessaan pitää "pienen apulaisensa" luonaan, kuin Marttakin saadessaan jäädä vanhain ystäväinsä luo.

Setä vastasi isäntä Antti Salmelalle, että hän vaimonsa kanssa sydämestään iloitsee saadessaan pitää huolta pikku Martasta. Isoisä kiitti sydämellisin sanoin tästä lupauksesta ja kehoitti hankkimaan lapsille uusia vaatteita ja kaikkea, mitä he tarvitsivat. Kirjeessä seurasi niin suuri seteliraha, etteivät lapset eläessään olleet sellaista nähneet.

Sitten seurasivat ahkerat käynnit liikkeissä, tulipa Tammistoon oikein vaatturi moneksi päiväksi valmistamaan Erkille pukuja.

Sillä aikaa täti ja Marja yksissä tuumin laittoivat Martalle uusia kolttuja. Uusissa kauniissa puvuissaan ei kukaan olisi siskoksia tuntenut pieniksi metsänvaeltajiksi.

ERON HETKI

TAMMISTON pihamaata varjostavan suuren lehmuksen alla tapaamme Erkin ja Martan kauniina kesäiltana muutamia viikkoja myöhemmin. Ei kuulu lasten suusta iloista naurua, he istuvat ääneti ja vakavina. Tämä on viimeinen ilta ennen Erkin lähtöä.

Viimeiset viikot olivat kuluneet nopeasti monenlaisissa puuhissa Erkin matkan valmisteluissa. Ei lapsilla ollut ollut edes aikaa miettiä edessä olevaa eron hetkeä. Mutta nyt olivat kiireet ohi ja Erkin matkalaukut odottivat valmiina vain lähtöä. Lapset olivat äkkiä havahtuneet todellisuuteen: tämä on siis viimeinen ilta ehkä monen vuoteen, jonka he saavat yhdessä viettää.

Pikku Martan mielessä on pyörinyt yksi ainoa ajatus heidän siinä istuessaan. Ei hän ole uskaltanut sitä sanoin ilmaista, tietäen kyynelten heti tulvahtavan esiin, jos vain yrittääkin puhua. Mutta se tuli sittenkin, kyynelten ja nyhkytysten säestämänä.

”Erkki, luuletko, että meillä voi olla enää koskaan hauskaa, kun olemme niin kaukana toisistamme?”

Erkillekin on pala kohonnut kurkkuun. Kyyneleet

tahtovat väkisin sumentaa hänenkin silmänsä, mutta hän muistaa olevansa poika ja isoveli. Hän nielee kyyneleet päättävästi ja lausuu äänellä, jonka yrittää saada kuulostamaan hyvin iloiselta:

"Kuule, Martta, minä kirjoitan sinulle hyvin usein. Eikö sinusta olekin hauskaa kuulla isoisästä ja hänen kodistaan? Ja ajattele, miten iloisia me sitten olemmekaan, kun taas tapaamme toisemme!"

Marttakin kuivaa kyyneleensä, nyyhkytykset vain vähän väliä kohoavat ilmoille. Samassa lasten huomio kiintyykin muualle.

Setä ja Marja olivat olleet koko päivän poissa kotoa. Eivät Erkki ja Martta tienneet, minne he olivat menneet. Täti oli vain kertonut isän menneen hakemaan Martalle lelua, josta hänelle varmasti tulisi olemaan iloa Erkin lähdettyä. Täti oli koko päivän ommellut pientä pukua ja ollut kovin salaperäisen näköinen.

Lapset olivat huomanneet Harmon ajavan tietä pitkin kotiin päin. Setä ja Marja sieltä rattailta heille jo kaukaa vilkuttivat. Erkki ja Martta riensivät heitä vastaan ja kurkistelivat uteliaina vaunuihin, mutta ei siellä mitään erikoista näkynyt. Vasta kun Marja nousi alas rattailta, huomasivat he hänen sylissään kummallisen suuren käärön. Olisikohan siellä huivin alla jotakin salaperäistä.

"Oi, Marja, näytä meille, näytä meille!" huusivat he yhteen ääneen.

"Ei vielä", sanoi setä. "Äiti saa nähdä ensin, sitten kutsumme teidät sisään."

Ei auttanut muu kuin odottaa. Erkki ja Martta yrit-

tivät arvailla, mikä ihmeellinen lelu se mahtoi olla, kun se oli niin kovin suurikin.

"Eihän se vain mahda olla sellainen suuri nukke kuin Elsellä oli", tuumi Martta. "Ei se minusta oikein tänne soveltuisi, täällähän ei ole leikkitupaakaan."

Sedän ääni kuului jo parvekkeelta kutsuvan heitä sisään. Lapsia ei tarvinnut kahdesti kutsua. Setä vei heidät kamariin. Siellä täti istui rullatuolissaan. Mutta mitä ihmettä hänellä olikaan sylissään. Erkki luuli sitä ensin suureksi nukeksi, mutta Martta huusi ihastuksesta: "Otto, Otto, pikku kullanmuruni!"

Niin, se oli todellakin Otto, Martan pikku holhokki. Vanhukset olivat aavistaneet, ettei mikään paremmin voisi haihduttaa Martan ikävää Erkin lähdettyä kuin hänen pienen lemmikkinsä hoitaminen ja vaaliminen. Olihan Martta niin usein kertonut sedälle ja tädille pienestä Otosta, joka varmasti kaipasi häntä.

Ottoa ei otettu Tammistoon ainoastaan Martan tähden. Setä oli jo kauan pahoitellut, että hän kykeni tekemään niin vähän hyvää pienen kummipoikansa hyväksi. He olivat monta kertaa suunnitelleet Oton luoksensa ottamista, mutta Otolla ei ollut talossa hoitajaa. Marjalla oli yllin kyllin puuhaa taloudenhoidossa, eikä tädistäkään rampoine jalkoineen ollut Oton hoitajaksi. Mutta nyt ei ollut enää näitä esteitä talossa, kun oli pikku Martta, joka ei mitään niin hartaasti halunnut kuin saada hoitaa pientä Ottoa.

Martta katseli pienokaista hellästi. Otto oli käynyt kovin laihaksi ja kalpeaksi. Mutta Mansikin maito, joka hänet niin pian vahvisti, tekisi kyllä Otostakin pian pulskan pojan. Miten hauskaa tulisikaan ole-

maan, kun saisi parhaansa mukaan hoidella Ottoa ja pistellä hänen suuhunsa kaikkea hyvää niin paljon kuin hän ikinä haluaa. Oikein herttaisen näköinen hän oli tuossa uudessa, puhtaassa tädin ompelemassa puvussa. Martta ei voinut olla suutelematta häntä. Silloin Otto ojensi käsivartensa häntä kohti jokeltaen: ”Atta, Atta!” Otto tunsi hänet! Oi, miten onnellinen hän oli. Hänen täytyi ihan suudella setää ja tätiä kiitokseksi tästä maailman parhaasta lahjasta!

Marja oli valmistanut oikein juhla-aterian, olihan tämä Erkin viimeinen ilta Tammistossa. Kyllä siskokset omastakin puolestaan nauttivat siitä, mutta vielä enemmän he iloitsivat Oton puolesta. Heidän silmänsä säteilivät ilosta jokaisesta suupalasta, minkä Otto söi ja itse hän ilmaisi tyytyväisyytensä huutamalla yhä uudestaan: ”Littää!”

Surut olivat haihtuneet Erkin ja Martan mielestä sen päivän osalta ja pieni Martta, joka oli saanut niin odottamattoman huonetoverin, voi sinäkin yönä nukkua tyytyväisin mielin.

Seuraavana aamuna oli lähdettävä hyvissä ajoin matkalle. Kaikilla oli kovasti puuhaa ja viimeisiä matkavalmisteluja tehtiin. Marja selitti, ettei hän millään ehdi laittaa Erkin eväskonttia kuntoon. Siskosten itsensä olisi siitä huolehdittava. Samalla Marja laski niin iloisesti leikkiä heidän kanssaan, etteivät he ollenkaan huomanneet pikällisen eron nyt olevan aivan oven edessä. Ja niinpä sitten tapahtuikin se ihme, että Martta seisoi vilkuttamassa sedälle ja Erkille, jotka katosivat koivikkoon, eikä itkenyt lainkaan. Kun viimeinen tomupilvi matkamiesten jälkeen oli kadonnut,

Martta seisoi itkemättä vitkuttamassa sedätte ja Erkitte, jotka kalosivat koivikkoon.

kuului kimakka huuto parvekkeelta. Pikku Otto sinne oli ilmaantunut paljaassa paidassaan. Äidilliset huolet täyttivät nyt Martan mielen, ettei ollut aikaa surullisiin mietteisiin.

VIHDOINKIN ISOISÄN LUONA

ERKKI LÄHESTYI nyt toiveittensa päämäärää. Hän oli laivalla, joka vei hänet Ahvenanmaalle. Hän seisoi laivan kannella huiskuttaen nenäliinallaan jäähyväisiksi niin kauan kuin ihmisjoukkoa laivalaiturilla vähänkin näkyi. Viimeisenä siellä oli näkynyt sedän valkoinen olkihattu, mutta nyt ei enää näkynyt sitäkään. Mutta sen sijaan hänen korvissaan kaikuivat vanhuksen jäähyväissanat: "Pidä Jumala sydämessäsi, poikani, niin sinulle käy hyvin!"

Miten usein hän ajatuksissaan olikaan elänyt tämän hetken, ja kuitenkin, miten erilaiselta kaikki nyt tuntui — monessa suhteessa paljon onnellisemmalta, kuin hän oli rohjennut toivoakaan. Miten hyvin hän oli varustettu matkaa varten, verrattuna siihen, kun hän alkoi vaelluksensa Turkua kohti. Hänellä oli yllään uusi matkapukunsa ja sitä paitsi matka-arkku oli täynnä kaikenlaista tavaraa, aivan kuin noilla hänen ympärillään liikkuvilla hienoilla herroilla ja naisilla. Ainoa, mikä hänen iloaan himmensi, oli ikävä Marttaa.. Mutta olihan Martalla hyvä olla rakkaitten ystävien luona Tammistossa.

Erkki oli näihin mietteisiinsa vaipuneena, kun hän

kuuli nimeänsä mainittavan. Hän kääntyi ja näki edessään kookkaan, tumman herrasmiehen. Erkki nosti lakkiaan ja katsoi kysyvästi vieraaseen.

"Jaha, sinä siis olet Erkki Hesse? Sitäpä minä juuri aavistin nähdessäni sinun seisovan täällä yksiksesi. Olet ihan äitisi näköinen, hiukset ja silmät ovat aivan samanlaiset kuin hänellä. Olen tämän laivan kapteeni ja isoisäsi hyvä ystävä. Hän pyysi minua pitämään huolta sinusta matkalla. Vanhempani olivat isoisäsi ja isoäitisi naapureja. Äidilläsi ja minulla oli hyvin usein tapana leikkiä yhdessä."

Erkin silmät säteilivät kuullessaan nämä sanat. Tämä vieras on ollut äidin ystävä. Pitkään aikaan hän ei ollut tavannut ketään, joka tunsi äidin. Teki niin hyvää kuulla puhuttavan hänestä.

"Minulla on täällä vähäsen kiirettä", jatkoi kapteeni Koivu. "Minulla ei ole paljon aikaa seurustella kanssasi, mutta mennään nyt yhdessä alas salonkiin juomaan kupillinen kahvia. Sitten, jos sinua haluttaa, voit lähteä kanssani komentosillalle, niin saat nähdä, miten laivaa ohjataan."

Erkistä oli hyvin ihmeellistä astua hienoon salonkiin ja istuutua pehmeälle samettisohvalle. Huoneessa oli paljon väkeä, mutta tarjoilijatar tuli heti heidän luoksensa kysymään, mitä kapteeni ja hänen holhokkinsa haluaisivat.

"Tuokaapa meille vadillinen hienoja leivoksia", sanoi kapteeni Koivu. "Minä melkein luulen, että ne maistuvat tuon ikäiselle, vai mitä, poikani?"

Tietysti ne maistuivat, mutta Erkki oli puolittain

häpeissään joutuessaan näin kapteenin hyväntahtoisuuden kohteeksi.

Vielä paljon erikoisempaa oli päästä kapteenin mukana komentosillalle. Kun kapteeni huomasi, millä mielenkiinnolla Erkki seurasi laivan liikkeitä, lausui hän:

"Saatpa nähdä, poikani, ja usko minua, että vielä kerran sinä ohjaat laivaa. Se on muuten kaikkien meren rannalla asuvien poikien hartain toive."

Tämä oli aivan uusi ajatus ja se antoi uutta viehätystä kaikelle, mitä hän ympärillään näki. Ihastuneena hän katseli tummansinistä, hienoin värein välkehtivää meren pintaa ja hengitti raitista meri-ilmaa. Mahtoipa elämä merellä olla ihanaa!

"Onko isoisän talo meren rannalla?" kysyi Erkki.

"On, Päivölä on pienellä niemellä, jota kolmelta puolelta huuhtoo meri."

Meri, joka ensi hetkistä lähtien niin voimakkaasti oli häneen vaikuttanut, tulisi siis olemaan hänen ainaisena seuranaan.

Kaikki ympärillä näkemänsä ja kuulemansa täytti niin kokonaan Erkin mielen, että vasta kapteenin kysyessä, oliko hänellä evästä matkassa, tunsi Erkki, miten huutava nälkä hänellä oli. Hän lähti etsimään eväskoriaan ja eväät taisivat tuntua hetken yhtä mielenkiintoisilta kuin meri vähää ennen.

Sitten Erkki pistäytyi vielä pikipäin kapteenin luona komentosillalla, ennenkuin oli mentävä levolle kapteenin hyttiin.

Seuraavana aamuna Erkki heräsi jo aikaisin. Kannelta oli kuulunut kolinaa. Erkki jo luuli nukkuneensa

liian kauan. Yhdellä harppauksella hän oli keskellä lattiaa. Aurinko paistoi kirkkaasti pieneen hyttiin. Nopeasti hän puki ylleen ja ehti olla ihan täysissä pukeissa, kun kapteeni hetkistä myöhemmin kurkisti ovesta ja kertoi, että aivan pian jo oltaisiin perillä. Yhdessä hän juoksi kapteenin kanssa kannelle raittiina kuin aamu, sydän iloa ja riemua täynnä. Sitten hän jäi nojaamaan laivan kaidetta vasten ihaillen kauniita, vehmaita saaria ja kapeita salmia, aprikoiden mielessään, missä hänen tuleva kotinsa mahtoi olla. Kaiken tämän ihanuuden oli äitikin nähnyt, sen takia se Erkistä näytti kahta kauniimmalta.

"Hetken päästä näen rakkaan isoisäni!" Ajatus täytti hänet ilolla ja vavistuksella.

Väkeä oli kovasti kertynyt satamaan. Erkin pää oli mennä ihan pyörälle katsellessaan tuota kirjavaa, liikehtivää joukkoa. Isoisää hänen silmänsä sieltä joukosta etsivät.

Laiva kiinnitettiin laituriin. Matkustajat tungeksivat nostosillan ympärillä. Matka-arkkuja raahattiin esiin. Kaikki oli Erkistä yhtä sekamelskaa ja mylläkkää. Samassa hän kuuli takanaan kapteenin äänen:

"Niin, tässä hän nyt on."

Erkki katseli taakseen. Hänen edessään seisoi kapteeni ja tämän vieressä vanha, valkohapsinen pieni mies. Vanhus katseli hellästi poikaa ja samassa Erkin mielessä välähti: "Juuri tuo on minun rakas isoisäni." Vanhus ojensi molemmat kätensä Erkkiä kohti.

"Rakas poikani, miten oletkaan äitisi näköinen!"

Erkki painautui avoimeen syliin katsoen hellästi isoisän kyyneleisiin silmiin. Nämä kaksi, jotka nyt

ensi kertaa näkivät toisensa, olivat ehtineet tulla ystäviksi jo ennen tapaamistaan. Vanhus oli Erkissä saanut takaisin rakkaan lapsensa, jota oli monet pitkät vuodet kaivannut. Erkki taas oli oppinut rakastamaan isoisää äitinsä kertomana.

Kiireesti hyvästeltyään kapteenia lähtivät isoisä ja Erkki käsi kädessä lähellä olevaan taloon. Siellä hevonen ja rattaat odottivat heitä.

Erkki kertoi vilkkaasti kuten ainakin hyvälle tuttavalle matkastaan, Martasta ja kaikista rakkaista ystävistä Tammistossa. Isoisä ei puhunut paljon, mutta hänen katseensa seurasi koko ajan poikaa. Isoisän suupielessä värähteli onnellinen hymyn häive.

Taluttaessaan esiin hevostaan, nuorta komeata tammaa isoisä jutteli:

”Tulepa nyt, Erkki, katsomaan, mitä pidät tästä hevosesta. Saat antaa sille nimen ihan ensi töiksesi. Tähän asti olemme kutsuneet sitä vaan varsaksi. Oikein kiltti hevonen. Kas, minulla kun ei ole ollut lapsia, olen jutellut eläinteni kanssa ja hyväillyt niitä, siksipä olemmekin oikein hyviä ystäviä.”

Erkki tarjosi varsalle isoisän antaman leipäpalan ja hyväili sen kaunista päätä. Keskellä otsaa sillä oli pieni valkoinen täplä.

”Eikö Tähti isoisän mielestä olisi sopiva nimi?”

”Sehän on mainio! Sinäpä sen keksit. Ja nyt lähdemme ajamaan, niin saat nähdä, mihin Tähti pystyy.”

Heidän noustessaan rattaille Tähti käänsi päätään, aivan kuin katsoakseen, milloin kaikki olisi kunnossa.

Heti kun he olivat istuutuneet ja isoisä tarttunut ohjaksiin, lähti se reippaasti juoksemaan.

"Tänään minä taidan pidellä ohjaksia", puhui isoisä, "kun sinulla on niin paljon katseltavaa ympärilläsi, mutta toiste sinä varmasti rupeatkin minun ajopojakseni."

Erkillä oli todella paljon katsottavaa. Tie kiemurteli halki lehti- ja havumetsien. Paikka paikoin vilahti puitten lomitse kappale siintävää merta.

Loppumatkan isoisä istui melkein ääneti. Hän näytti miettivän jotakin. Isoisällä oli jotakin sydämellä, sen Erkki huomasi, mutta hänen oli vaikea puhua. Vihdoin hän alkoi:

"Meillä ei ole enää pitkälti matkaa jäljellä, ennenkuin olemme Päivölässä. Luulen, että sinä tulet pitämään siitä. Äitisi sanoi sitä maailman kauneimmaksi paikaksi. Toivon sydämestäni, että tulisit siellä myös viihtymään, mutta eräästä asiasta minun täytyy sinulle jo etukäteen kertoa. Kuten jo kirjeessäni mainitsin, on Riitta-neiti ollut jo monta vuotta taloudenhoitajanani. Minun täytyy myöntää, että hän on kelpo nainen, mutta toisinaan hän saattaa olla kovin huonolla tuulella. Siitä sinun, Erkki, ei pidä välittää. Me kaksi tulemme kyllä aina olemaan yhtä puolta."

Nyt tie teki nousua ja Tähti hiljensi kulkuaan. Kun päästiin mäen törmälle, harveni metsä ja äkkiä aukeni Erkin silmien eteen viehättävä näky. Kaunis, kaksikerroksinen, punaiseksi maalattu rakennus valkoisine nurkkauksineen oli lehtimetsän ympäröimänä. Puitten lomitse meri sieltä täältä pilkisti näkyviin. Pihamaa oli yhtenä kukkaismerenä. Vähän taaem-

pana näytti olevan hedelmäpuita, joitten oksat aivan notkuivat hedelmien painosta.

Isoisää Erkin äänetön ihastus näytti ilahuttavan.

Tähti pysähtyi villiviiniköynnöksen peittämän portaikon eteen. Renkipoika tuli heitä vastaan ja lausui Erkin tervetulleeksi vetäen suunsa leveään, hyvänsuopaan irvistelyyn. Ketään muuta ei pihamaalla näkynytkään. Isoisä nosti Erkin rattailta. Erkkiä se vähän hävetti, olisihan hän itsekin kyennyt siitä alas kapuamaan, mutta isoisälle näytti olevan iloksi, kun sai sulkea pojan syliinsä.

Käsi kädessä he menivät taloon. Isoisä johti hänet ensimmäiseksi kauniiseen kamariin, johon avautui ovi suoraan eteisestä.

”Tämä tulee olemaan meidän yhteinen huoneemme”, jutteli isoisä. ”Kerran tämä oli äitisi huone ja moni esine täällä on kerran ollut hänen. Miten rakkaita ne ovatkaan minulle. Tämän kukkapöydän sai hän lahjaksi viimeisenä kodissa viettämänä syntymäpäivänään, tätä lipastoa, joka nyt tulee sinun omaksesi, hän lapsesta asti käytti. Tässä sängyssä hän nukkui viimeiseen yöhön asti, jonka hän oli luonani. Muistan ajan, jolloin minun oli hyvin vaikea katsella näitä, niin surullisia muistoja ne mielessäni herättivät. Mutta nyt on toisin, kun sinä olet täällä ja aivankuin jatkat siitä, mihin hän päätti.”

Erkki katseli ympärilleen ihaillen näitä kalliita muistoesineitä. Hän silmäili ulos ikkunasta. Mikä ihana näky sieltä avautuikaan yli hedelmäpuutarhan, yli vihantien niittyjen siintävälle, aavalle merelle, josta aaltojen loiske kuului hiljaisena kohinana.

Isoisä oli istuutunut nojatuoliin tarkastellen tyytyväisenä pojan ilosta säteileviä kasvoja. Erkki tuli vanhuksen luo, kietoi käsivartensa hänen kaulaansa ja sanoi:

"Kiitos, rakas isoisä, kun otit minut luoksesi. Iloitsen niin täällä olostani."

Isoisä veti hänet syliinsä ja samassa hän tunsi raikkaat lapsenhuulet huulillaan — ensi kerran moneen vuoteen.

Parvekkeelta kuului tylyä yskintää. Isoisä aivan kuin havahtui ikävään todellisuuteen.

"Se on Riitta. Hän kai tahtoo huomauttaa aamiaisen odottavan meitä."

Riitta-neiti seisoi parvekkeella pöydän ääressä siirrellen ruokia tarjottimelta pöydälle. Hän oli pitkänpuoleinen, laiha, leuka ja nenä olivat kovin terävät. Yllään hänellä oli siisti pumpulipuku ja päässä lumivalkea päähine. Mutta miten happaman ja surkean näköinen hän oli. Erkkiä miltei peloitti.

Mutta hän rohkaisi itsensä, astui reippaasti Riittaneidin luo, ojensi kätensä ja tervehti: "Hyvää päivää, Riitta-neiti."

Riitta astun pari askelta taaksepäin, kumarsi jäykästi ja juhlallisesti. Mutta kohdatessaan pojan kirkkaan katseen, hän hätkähti aivan kuin nuolen satuttamana. Tuskallinen muisto oli koskettanut hänen sydäntään, herättäen hetkeksi nukkuvan omantunnon. Tuollaiset silmät hän kerran ennenkin oli nähnyt. Ne olivat hänen nuoren, herttaisen emäntänsä silmät, tuon tyttö raukan, jonka hyvyyden hän oli palkinnut yllyttämällä hänen isäänsä järkähtämättömällä ko-

vuudella jättämään hänet itsevalitsemaansa kohtaloon.

Riitta oli siihen aikaan toivonut saavansa kerran hallita emäntänä Päivölässä, mutta kun hänelle vihdoin selvisi, ettei tuo toive voisikaan toteutua, katkeroitti hän mielensä. Saadessaan kuulla rouva Hessen kuolemasta heräsi hänessä taas toiveita, että kerran saisi periä osan Päivölän omaisuudesta. Olihan hänkin ollut osallisena sen hankkimisessa. Mutta kun nyt lapsenlapset ilmestyivät, piti Riitta itseään kiittämättömyyden ja vääryyden uhrina. Hänellä oli mielestään täysi oikeus päästää valloille pahan tuulensa.

Erkin näkeminen oli tuonut Martta Salmelan elävästi hänen mieleensä. Vasta nyt hän käsitti, miten julmalla tavalla hän oli menetellyt tyttöraukkaa kohtaan. Vaikeata hänen oli tätä myöntää edes itselleen, vielä vaikeampaa muille. Itsekkyys oli liian syvälle juurtunut hänen sydämeensä.

Mutta ei edes ilmeenmuutos hänen kasvoillaan ollut päässyt kielimään, mitä hän sisimmässään viimeisinä minuuttena oli tuntenut. Yhtä ylpeän arvokkaana hän poistui keittiöönsä kuin oli tullutkin.

Isoisä koetti parhaansa mukaan keksiä keinoja, miten saisi karkoitetuksi sen ikävän tunnelman, minkä Riitan esiintyminen oli tuonut tullessaan. Isoisä kuvaili kaikkia niitä kauniita paikkoja lähitienoolla, jotka Erkin äidille olivat olleet kovin rakkaita. Vielä samana päivänä hän halusi ne Erkille näyttää. Heidän olisi mentävä meren rannalle katselemaan ihmeellistä kallioluolaa, kuuntelemaan meren tyrskyä rannan

kallioita vasten. Isoisä kertoi myös rakkaista hevosistaan, lehmistään ja vasikoistaan.

Erkki kuunteli tätä kaikkea haltioituneena, mieli täynnä iloista odotusta. Ei edes Riitta-neidin näkeminen kyennyt enää hänen iloaan häiritsemään.

Heti aamiaisen jälkeen he pistäytyivät puutarhassa. Isoisä oli arvannut oikein, kypsät kirsikat vetivät eniten Erkkiä puoleensa. Erkki kapusi korkealle puun latvaan. Sieltä hän löysi suurimmat ja kypsimmät marjat. Isoisällä oli pieni kori matkassa, sen he täyttivät kaikenlaisilla marjoilla ja niin olivat eväät kävelyretkeä varten varattu.

Matkan varrella he poikkesivat hevoshaassa tutustumassa talon komeihin hevosiin, lehmiäkin he pikipäin pistäytyivät katsomassa ennenkun suuntasivat kulkunsa meren rannalle.

Matkalla isoisä jutteli:

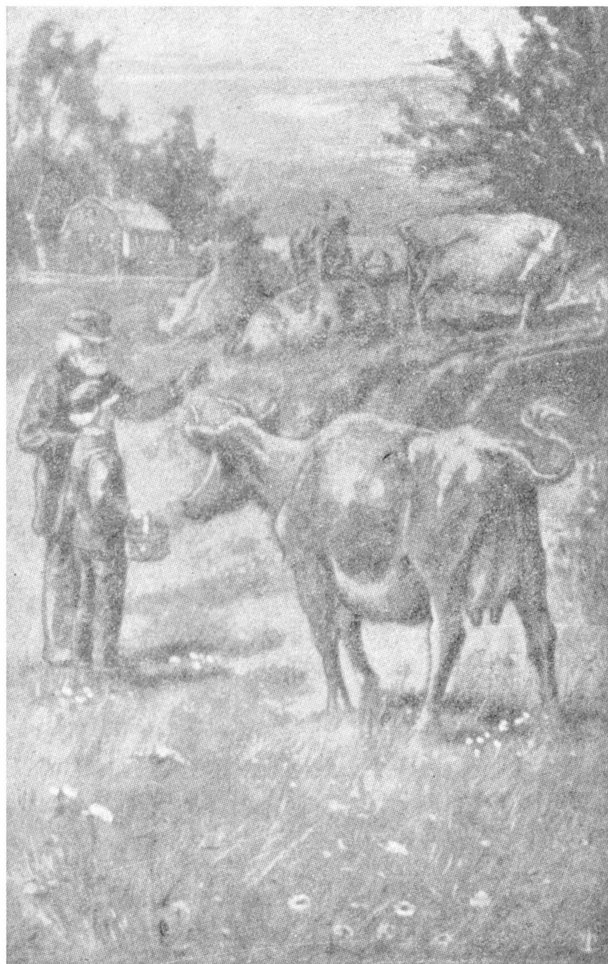
”Kuulehan, Erkki, minä kun pelkäsin, että sinä kuvittelit minua oikein häijyksi, vanhaksi jöröjukaksi.”

Erkki kääntyi isoisään päin, katsoi häntä suurin hämmästynein silmin, aivankuin hän ei olisi oikein tajunnut, mitä isoisä tarkoitti puheellaan.

”Miten niin, isoisä”, sai Erkki vihdoin sanotuksi. ”Mutta eihän äiti olisi voinut pitää isoisästä niin kovasti, jos isoisä olisi ollut sellainen.”

Vanhuksen kasvot krkastuivat. ”Pitikö hän todella minusta. Ja mistä sinä, poikani, sen tiedät?”

”Äiti puhui usein isoisästä ja muistan, miten hän näytti silloin aina kovin iloiselta. Muistan, miten äiti kerrankin sanoi pitävänsä minusta niin paljon, kun olin niin isoisän näköinen.” Erkki sammalsi ja punas-

Lehmiäkin he pikipäin pistäytyivät kaisomassa ennenkuin suuniasivai kuikunsa meren rannaiie.

tui. Hän huomasi sanojensa kuulostavan omalta kiitokselta. "Ei äiti tietystikään tarkoittanut, että olisin yhtä kiltti kuin isoisä. Olin vain päältäpäin isoisän näköinen."

Isoisän sydämellinen nauru sai Erkin yhä enemmän hämilleen. Erkin sanat olivat suuresti ilahduttaneet ja keventäneet vanhuksen sydäntä. Ne vakuuttivat hänelle, ettei tyttären sydän koskaan ollut kylmennyt hänelle, kaikesta hänen näennäisestä tylyydestään huolimatta.

Erkistä tuntui, kuin hän olisi puhunut tyhmyyksiä. Asiaa korjatakseen hän lisäsi:

"Kerran äiti myös sanoi tapaavansa isoisän taivaassa ja silloin vasta hän voisi olla oikein onnellinen."

Isoisä ei enää nauranut. Hänen silmänsä täyttyivät kyynelillä.

He olivat kulkeneet metsän halki ja meren aava ulappa aukeni heidän silmäinsä eteen. Isoisä katseli lakkapäisiä aaltoja ja sitten tummansinistä taivasta. Kevyt pilvenhattara peitti juuri auringon. Hetken isoisä seisoi mietteissään nojaten Erkin käsipuoleen. Sitten hän sanoi hiljaa:

"Suokoon Jumala, ettei hänen tarvitse taivaassa turhaan minua odottaa. Tehdään me tässä liitto, sinä ja minä, että kuljemme Jeesuksen avulla aina ihanaa taivasta kohti, jossa äidilläsi nyt on koti, parempi kuin se, jonka ovet minä kerran häneltä suljin."

Erkki puristi lujasti isoisän kättä.
